

La llingua asturiana a la lluz de la etimoloxía románica y la so contribución a la reconstrucción protorromance / *The Asturian language in light of Romance etymology and its contribution to the reconstruction of Protoromance*

MYRIAM BENARROCH
UNIVERSITÉ PARIS-SORBONNE

RESUME: Esti trabayu faise col envís d'evaluar la importancia de la llingua asturiana pa la etimoloxía panrománica y el so papel na reconstrucción del antepasáu común a los idiomes románicos, el protorromance. A partir de la representación del asturianu nun corpus constituyíu polos artículos del *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom), abórdense aspectos dialeutales y diacrónicos, con focalización especial na datación, asina como carauterístiques fonolóxiques, morfosintáutiques y semántiques de los cogaos asturianos, examinaes en marcu de los idiomes romances de la Península Ibérica.

Pallabres clave: Etimoloxía, asturianu, romance, protorromance, Península Ibérica, DÉRom.

ABSTRACT: This paper intends to weight the importance of Asturian for Romance etymology and to evaluate the role played by Asturian in the reconstruction of Protoromance, the common ancestor of Romance languages. The analysis, based on the articles included in the *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom), tackles dialect and diachronic aspects, with special focus on first attestations, and considers phonological, morphosyntactic and semantical features of Asturian cognates in the context of Romance languages of Iberian Peninsula.

Key words: Etymology, Asturian, Romance, Protoromance, Iberian Peninsula, DÉRom.

1. INTRODUCCIÓN

El DÉRom foi presentáu ya en dellos artículos redactaos bien polos direutores del proyeutu (*cfr.*, p. ex., Buchi/Schweickard 2008; 2009; 2010), o bien por miembros del mesmu, perfaciendo un total d'unos 62 artículos ya asoleyaos o aceutaos pa publicación en revistes, amás de los 14 artículos publicaos na monografía (Buchi/Schweickard 2014a), que consta d'una parte teórica y metodolóxica siguida de los artículos etimolóxicos y la bibliografía. Empobinamos a estes publicaciones pa la descripción del dicionariu y de los principios metodolóxicos iguaos a lo llargo de la so redaición¹. El DÉRom foi tamién oxetu de dellos artículos sobre dalgunos llingües romániques peninsulares: en xeneral, Bastardas/Buchi/Cano 2013b, Benarroch en prensa a; catalán, Bastardas 2013, 2016; Bastardas/Buchi 2012; portugués, Benarroch 2013a, 2013b, 2014, en prensa b; y asturianu, Bastardas/Buchi/Cano 2013a. Llueu d'esti últimu artículu, el presente trabayu ufierta la nuesa modesta contribución al estudiu del asturianu, idioma poco tomáu en cuenta nos estudios románicos en xeneral.

* Una primera versión d'esti testu presentóse nes «Xornaes Internacionales d'Estudiu», organizaes pola Academia de la Llingua Asturiana y que se celebraron na Universidá d'Uviéu los díes 5, 6 y 7 de noviembru de 2013. Damos les gracies más fondes a Ana María Cano González pola supervisión de la traducción del castellanu al asturianu d'esti testu y pola disponibilidad y ayuda constantes na interpretación de datos, a l'Academia de la Llingua Asturiana pola traducción, a Xosé Lluis García Arias pola so xenerosidá pa poner a la nuesa disposición los artículos, inéditos, del DELIA y a Steven N. Dworkin pola relectura del resume n'inglés.

¹ Ver la llista completa de les publicaciones na páxina web del DÉRom (www.atilf.fr/DERom).

La nueva muestra conforma los 115 primeros artículos del DÉRom asoleyaos en llinia. De los 115 étimos protorromances que constituyen les entraes d'estos artículos², 104 tienen continuadores asturianos. Sicasí, el número total de lexemes asturianos que continúen los étimos protorromances ye más llargu, yá qu'un mesmu étimu pue tener dos continuadores asturianos. Ye'l conxuntu d'estos continuadores asturianos los que conformen el corpus léxicu del nusu análisis³. Lueu d'examinar los cogaos asturianos nos artículos del diccionariu, observaremos los sos aspectos dialeutales y diacrónicos, poniendo un procuru particular nel importante papel que desempeña esti idioma pa la datación del léxicu románicu en xeneral y del léxicu peninsular en particular. Per aciu del análisis de los aspectos fonolóxicos, morfosintáuticos y semánticos de los cogaos asturianos, intentaremos ver hasta qué puntu se singulariza l'asturianu en relación colos otros idiomas románicos peninsulares, castellanu («español» nel DÉRom) y catalán nel Este, gallegu y portugués nel Oeste.

2. LA REPRESENTACIÓN DEL ASTURIANU NEL DÉROM

2.1. Los idiomas románicos peninsulares nel DÉRom

2.1.1. Los idiomas románicos peninsulares «obligatorios»

Nel DÉRom, son venti los idiomas denomao «obligatorios» y que son los qu'apaecen na estructura de superficie⁴. Pa ser consideráu «obligatoriu», un idioma tien que:

1. Constituir una llingua por alloñamientu (por oposición a les llingües por ellaboración, v. Kloss 1987); o
2. Disponer d'un diccionariu etimolóxicu accesible; o

² */agr-u/, */a'gust-u/, */a'ket-u₁/, */a'ket-u₂/, */a'kuil-a/, */ali-u/, */anim-a/, */ann-u/, */a'pril-e/, */a'pril-i-u/, */arbor-e/, */as'kult-a/, */aud-i/, */baβ-a/, */βad-u/, */barb-a₁/, */barb-a₂/, */batt-e-, */βend-e-, */biβ-e/, */βi'n-aki-a/, */βindik-a-, */βin-u/, */βol-a/, */brum-a/, */deke/, */dent-e/, */dis-ka'ball-ik-a-, */dol-u/, */dorm-i-, */du-i/, */eder-a/, */eks-i-, */erβ-a/, */es'kolt-a-, */faβ-a/, */fak-e-, */famen/, */feβr-ar-i-u/, */fen-u/ ~ */fēn-u/, */fili-u/, */frang-e-, */fratr-e/, */fug-e-, */grass-u/, */iak-e-, */im-'prest-a-, */im'prumut-a-, */in-ka'ball-ik-a-, */ka'ball-a/, */ka'ball-ik-a-, */ka'ball-u/, */kad-e-, */karn-e/, */karpin-u/, */kasi-u/, */kas'tani-a/ ~ */kas'tni-a/, */ka'ten-a/, */klam-a/, */kred-e-, */kresk-e-, */kuēr-e-, */kul-u/, */la'brusk-a/ ~ */la'brusk-a/, */laks-a-, */lakt-e/, */laur-u/, */leβ-a-, */lok-u/, */long-e/, */long-u/, */luk-e-, */lumen/, */lun-a/, */ma'gistr-a/, */ma'gistr-u/, */mai-u/, */man-u/, */mart-i-u/, */ment-e/, */minu-a-, */mon't-ani-a/, */mōnt-e/, */mōlg-e-, */mūr-a/, */mōst-u/, */nap-u/, */niβ-e/, */nod-u/, */pan-e/, */part-e/, */pek-k-a-, */pek'katu/, */pes-u/, */plak-e-, */plan't-agin-e/, */pōnt-e/, */prest-a-, */rap-u/, */res'pōnd-e-, */re'tund-u/, */rod-e-, */rōt-a/, */rump-e-, */sa'gitt-a/, */salβi-a/, */sal-e/, */sβol-a-, */skriβ-e-, */sparg-e-, */surd-u/, */ti'tion-e/, */tōn-a-, */ung-e-, */unkt-u/.

³ Abril; acedu; agostu; águila; alma; añu; árbol/árbore; ascuchar; ayu; azeto (aast.); baba; barba; bater; beber; bruma; cabalgar; caballu; cadena; carne; castaña; cayer; crecer; creyer; culu; descaualgar (aast.); diente; diez; dormir; duelo; dos/dúas (ast. occid.); emprestar; encabalgat; escribir; escuchar; esparder; exir (aast.); faba; facer; fame; febreru; fiu; 'fñañer'; fuxir; h.enu (aast., hápax); llamar; llantaina/llantén; lleche; llexar; llevar; llogu (aast.); lloñe; lloru; llongu; llucir; llume; lluna; maestra; maestru; mano; marzu; mayu; menguar; miente; montaña; monte; 'mora'; mostu; muñir/muxir; nabu; nieve; noyu/nudu; oyer; pan; parte; pecáu; pesu; placer; ponte; prestar; querer; quesu; rabu; redondu; responder; royer; rueda; romper; saeta; sal; salvia; sordu; tizón; tronar; untu; vau; vender; vengar; vinu; volar; xacer (aast.); yedra; 'yerba'.

⁴ Los idiomas obligatorios del DÉRom son, per orde d'apaición nel diccionariu: sardu, dacorrumanu, istrorrumanu, meglenorrumanu, arrumanu, vegliotu (o dalmata), istriotu, italianu, friulanu, lladinu, romanche, francés, francoprovenzal, occitanu, gascón, catalán, español, asturianu, gallegu y portugués.

3. Permitir compensar un desequilibriu na cronoloxía de les documentaciones testuales (Buchi 2015: 42).

L'asturianu tien entós tola llexitimidá pa ser consideráu como idioma obligatoriu porque dispón d'un diccionariu etimolóxicu que, aunque nun ta tovía asoleyáu, ta a disposición de los «deromianos» gracias a la xenerosidá del so autor, Xosé Lluís García Arias.

Los idiomas románicos peninsulares conformen numbéricamente un quartu del conxuntu d'idiomes «obligatorios», con cinco representantes: catalán, español, asturianu, gallegu y portugués, citándolos colos glotónimos emplegaos nel DÉRom. Beneficiense d'un prestamosu equipu de revisores⁵. Los cognaos peninsulares tán axuntaos na parte de «Materiales», onde se dan el significante, la fecha de la primer documentación y les fontes, como pue alvertise col exemplu del artículu */akuil-a/:

cat. *àguila* (dp. 13e s., DECat 1, 81, MollSuplement n° 257, DCVB), **esp.** *águila* (dp. 1200/1250, DEM, Kasten/Cody, DCECH 1, 84, DME), **ast.** *águila* (DGLA, DELIAMS), **gal.** *aguia*/**port.** *águia* (dp. 13e s., DDGM, Piel, Biblos 8, 389, DELP₃, Buschmann, Houaiss, CunhaVocabulário₂, Ir Indo)⁶.

El gallegu y el portugués cítense xuntos nos «Materiales» (con indicación, sicasí, de les dixebrs gráfiques si ye que les hai) cuando les sos documentaciones se remonten a una fecha anterior a 1350 –fecha considerada per alzo como la de la separación ente'l gallegu y el portugués (v. Maia 1986: 886-887)–, porque les fontes que dan les primeres dataciones son por un regular les mesmes; cuando les documentaciones son posteriores a 1350, enumbérense per separtao.

2.1.2. Les variantes antigües de les llingües romániques peninsulares

Cuando un étimu protorromance nun tien continuadores nes llingües contemporánees, pero sí los tuvo na Edá Media, son los lexemes medievales los que representen los continuadores na parte de «Materiales». Les normes de redaición del DÉRom ponderen que, siempre qu'un continuador del protorromance nun tea documentáu llueu de 1600, el glotónimu vaya precedíu d'un marcador diacrónicu «a» por *antiguu* (Buchi 2015: 44): *acat.*, *aesp. aast.*, *agal.*, *aport.* Amás de llevar la fecha de la primer documentación, el continuador medieval lleva tamién, siempre que sía dable, la fecha de la última documentación, como nel artículu */ek's-i-/:

cat. *eixir* (dp. 12e s. [*exir*], DECat 3, 253-257, DCVB), **aesp.** *exir* (fin 12e/déb. 13e s. – 1509, CORDE, Kasten/Cody, DCECH 3, 462, DME, NTLE, Kasten/Nitti), **aast.** *exir* (12e – 13e s., DELIAMS), **agal./aport.** *exir* (1262 [*exir* fut. subj. 3] - 1350/1425, DELP₃, Buschmann, Houaiss, DDGM [*eixir*], TMILG).

2.1.3. Les variantes dialeutales de les llingües romániques peninsulares

Arriendes de los idiomas románicos peninsulares «obligatorios», alcontramos tamién nel DÉRom variantes dialeutales, consideraes como idiomas facultativos. Estes cítense namái cuando nun esiste na llingua estándar, ye a dicise, nún de los cinco idiomas conseñaos arriba, un continuador del étimu protorromance:

⁵ *Catalán*: Maria Reina Bastardas i Rufat (Barcelona); *español*: Anne-Marie Chabrolle-Cerretini (Nancy), Steven Dworkin (Ann Arbor), Fernando Sánchez Miret (Salamanca), André Thibault (París); *asturianu*: Ana María Cano González (Oviedo); *gallegu*: Ana Isabel Boullón Agrelo (Santiago de Compostela); *portugués*: Myriam Benarroch (París), Mário Eduardo Viaro (São Paulo).

⁶ Pa les referencies que correspuenden a les sigles citaes nos artículos del DÉRom, *cfr.* la bibliografía del diccionariu en <www.atilf.derom> <«Bibliographie».

*/'mulg-e-/: «**cat. dial.** *mullir* (MollSuplement n° 2296 [cat. nord-occid., valenc. mérid.], DCVB) [...] **agal. sept./port. sept.** *monger* (dp. 1264/1284, DDGM, Houaiss, CunhaVocabulário₂, PielEstudos 241, BarrosDicionário)».

*/'du-i/: «**ast. occid.** *dúas* (dp. 1241 [*dues*], DELIAMs, DGLA)».

2.1.4. El casu del aragonés

Ente les variantes dialeutales tomaes en cuenta pa los idiomas románicos peninsulares ta l'aragonés. Esti idioma peninsular tien un asitiamentu ambiguo nel DÉRom. Nel cuadru d'abreviatures de los idiomas obligatorios y facultativos qu'apaez nel *Livre bleu* (Buchi 2015), l'aragonés asítiase na columna d'idiomas facultativos, esto ye, como idioma del que'l 'techu' [aquí l'español] «nun presenta continuador del étimu o de la variante en cuestión del étimu» (Buchi 2015: 43), xunto col extremeñu, el murcianu y l'andaluz (Buchi 2015: 57), considerados toos como variedaes dialeutales del español. L'aragonés ta citáu nos materiales de cinco artículos (sobre 115):

1. */'grass-u/: «**arag.** *gras* (FiggeAnlautsonorisation 108)».
2. */'mulg-e-/: «**arag. sept.** *muyi* (DECat 5, 844)»⁷.
3. */'pōnt-e/: «**arag.** *puent*¹ (dp. 14e s., Pascual, ACILR 26/1, 153)»⁸.
4. */'plan't-agin-e/: «**arag.** *plantaina*¹ «espèce de plante du genre *Plantago* à feuilles lancéolées et à longue hampe (*Plantago lanceolata* L.), plantain lancéolé» (1596, CalvoCirurgia 679, 680, 681, DCECH 4, 574, BocAragonés 3, 1170, 4, 1483)»⁹.
5. */'βad-u/: «**esp.** *vado* (dp. 1198 [arag.], DEAF G 1537, DME, DCECH 5, 727-728, NTLE)».

Nos cuatro primeros artículos, l'aragonés apaez siempre como sustitutu del español, esto ye, como variante dialeutal d'esti y n'ausencia del mesmu. L'español pue faltar nel conxuntu de los materiales (n^u 1), lo que significa que l'étimu protorromance nun tien continuador n'español. Pero tamién, tando presente nuna subdivisión, pue faltar n'otres, nes qu'apaez un continuador aragonés (casos 2, 3 y 4), lo que significa que'l subtipu –intermediu ente los idiomas romances y l'étimu protorromance– fonolóxicu (n^u 2) o morfosintáuticu (n^u 3 y n^u 4) correspondiente a la subdivisión nun tien continuador n'español y sí n'aragonés. Nel casu del n^u 5, el cognáu sí qu'existe n'español y, claramente, ye baxo esti glotónimu como figura nos materiales, pero l'idioma que da la primer datación nun ye l'español sinón l'aragonés.

Nun ye esti'l llugar p'aldericar si l'aragonés contemporaneu ye un dialeutu históricu del llatín o una «modalidá» del español. Lo que sí se pue afirmar ye que l'aragonés medieval yera un dialeutu primariu del llatín, tanto como'l catalán, el castellanu, l'astur-lleonés y el gallegu-portugués. ¿Por qué, entós, nun apaez ente los idiomas «obligatorios» del DÉRom? Pues porque paez nun respetar los criterios esixíos pa tener esti estatus, más en particular el de nun tener un diccionariu etimolóxicu

⁷ L'aragonés septentrional *muyi* continúa'l tipu orixinal */'mulg-e-/ mentanto que l'español namái ta documentáu baxo la forma antigua, *muñir* que representa un «type innové sous l'effet d'une attraction paronymique: */'mōng-e-/» (Delorme 2014 en DÉRom s.v. */'mulg-e-/).

⁸ N'español ta documentáu namái como sustantivu femenín, *puente* (1043 - enantes de 1639), siendo'l masculín contemporaneu una evolución idiorromance debida mui posible a la influencia del llatín, mientres que l'aragonés tien un sustantivu masculín restauráu.

⁹ L'aragonés continúa l'étimu */'plan't-agin-a/ s.f. mentanto que l'español ye'l continuador de */'plan't-agin-e/ s.m. con una recategorización de xéneru. Moll y Martí (2006) consideren al valencianu *plantaina* como catalán dialeutal y Coromines (DECat) como d'aniciu mozárabe, mentanto que'l redactor del artículu del DÉRom camienta, acordies col análisis aerolóxicu, que'l lexema valencianu nun ye otro qu'un empréstanu del aragonés (Delorme 2012-2014 en DÉRom s.v. */'plan't-agin-e/).

axustáu a les necesidaes del DÉRom. A pesar de too, énte l'interés que pue representar l'aragonés en rellación a la reconstrucción del protorromance (v. Benarroch en prensa a), decidióse apocayá introducir siempre que fuere posible los datos del aragonés.

2.2. Los continuadores asturianos nel DÉRom

2.2.1. Los étimos protorromances ensin continuador n'asturianu

104 de los 115 artículos del DÉRom tienen representación n'asturianu, lo que correspuende a un 90%. 11 étimos protorromances nun tienen, entós, continuadores asturianos. Son: */agr-u/, */a'pril-i-u/, */barb-a₂/, */βi'n-aki-a/, */grass-u/, */im'prumut-a-/, */ka'βall-a/, */karpin-u/, */la'brusk-a/ ~ */la'brusk-a/, */s-βol-a/ y */ung-e-/.

Nun se conoz un continuador asturianu seguru de */agr-u/ pero *agro* atópase na documentación llatina d'Asturies dende'l sieglu IX (García Arias 2004: 670). García Arias supón tamién que debió d'esistir aast. *agru*, qu'evolucionó n'aast. *aru* (DELIA s.v. *agru*, l'; García Arias 2007, 2: 47-48). La forma abreviada d'*aru*, *ar-* siguida d'antropónimos o de nomes de posesores de la tierra ye un componente emplegáu davezu na toponimia asturiana (p. ex. *Aramanti*, *L'Argustín*, cfr. García Arias 2004: 669-670; DELIA)¹⁰ y derivaos de */agr-u/ atópense mui posible en dellos topónimos qu'entamen per *Re-* (p. ej. *Rel.lamiegu*, *Rel.lanos*; García Arias 2004: 670). Los artículos */a'pril-i-u/ y */barb-a₂/ nacieron d'artículos precedentes, respeutivamente */a'pril-e/, */barb-a₁/ y redautáronse llueu de que se viere imposible remontase a un étimu únicu pal conxuntu d'idiomes románicos solicitaos; dambos tienen continuadores namái nuna fastera mui llendada que dexa fuera a la Península Ibérica (Celac 2009-2014 en DÉRom s.v. */a'pril-i-u/; Schmidt 2010-2014 en DÉRom s.v. */barb-a₂/). */ka'βall-a/ impúnxose como complementu de */ka'βall-u/ y namái cubre tamién un territoriu mui finxáu alreduro del italianu y del dálmata (Cano 2009-2014 en DÉRom s.v.). */βi'n-aki-a/ nun ta yá representáu en nengún romance peninsular aparte del catalán (Delorme 2010-2014 en DÉRom s.v.) que, bien de veces, funciona más como los idiomes de la Galia que como los d'Iberia (v. Bastardas 2016). */karpin-u/ nun tien continuadores na Península, al nun ser esti árbol autóctonu nesti territoriu y lo mesmo l'español *carpe* que'l portugués *carpa* tienen que se considerar como empréstanos del occitanu (Medori 2008-2014 en DÉRom s.v.). No que se refier */la'brusk-a/ ~ */la'brusk-a/, xunto al cat. *llambrusca* y aesp. *lambrusca* y *lambrusco*, fr., occit., cat., esp. y port. *labrusca* son consideraos pol autor del artículu como empréstanos cultos¹¹ y, n'asturianu, el lexema paez nun esistir (Reinhardt 2011-2013 en DÉRom s.v.). Anque tien continuadores en tolos grupos románicos, */grass-u/ falta n'español, asturianu y gallegu-portugués (otra vuelta más el catalán –acompañáu nesti casu pol aragonés– compórtase como los idiomes de la Galia). El continuador asturianu de */grass-u/ desanicíose y foi sustituyíu por *gordu*, continuador de */gord-u/ (Dworkin/Maggiore 2014 en DÉRom s.v.). */im'prumut-a-/, que presenta un casu d'enantiosemia, espárdese per una fastera xeográfica enforma llendada que dexa fuera a la Península Ibérica, onde s'empleguen continuadores de los verbos protorromances */pres't-a-/ ya */im-pres't-a-/ (Maggiore 2014 en DÉRom s.v.). */s-βol-a-/

¹⁰ Sicasi, García Arias (2004: 670) espresa duldes sobre l'étimu de los topónimos en *Ar-*: «La verdad es que tenemos dudas acerca de si todos estos nombres deben ser interpretados como derivados de AGRUM 'campo' (EM) o de AREAM o *AREUM 'campo', pues fónicamente sería posible la confluencia de todos ellos al quedar en posición átona».

¹¹ Anque Coromines considera que *labrusca* «no parece haber sido nunca popular en castellano, aunque sí en mozárabe (*labrúšk* en el glosario de Leiden, s. XI), en catalán (*llambrusca*) y quizá en portugués (en vista del derivado *labrusco* 'imbécil', 'grosero', 'sucio'), así como en los romances de Francia e Italia (FEW V, 108-9; REW 4814)» (DCECH).

‘esnalar; llevar el vuelo’, deriváu de */βol-a-/, falta tamién na Península, a pesar de remontase a un estratu relativu antiguu del protorromance: segunda metade del s. II-tercera metade del s. III (Baiwir 2014 en DÉRom s.v.). Alcuéntrase, pal primer significáu, en distribución complementaria en tola Rumania con */βol-a-/, étimu protorromance del asturianu *volar*. De la mesma miente, los continuadores de */ʊng-e-/, presentes en tolos grupos románicos, falten na Península pero, esta vez, los competidores ibéricos, esp. *ungir*, ast. *unxir* y gal./port. *unxir/ungir* son llatanismos amestaos per aciu de la llingua de la Ilesia (Celac 2014 en DÉRom s.v.; v. tamién Benarroch en prensa b).

2.2.2. L’asturianu nos artículos con estructura simple

Ente les práutiques del DÉRom, acordies como les define Swiggers (2014: 42), la segunda refierse a la estructuración de los artículos:

Le DÉRom fournit une structuration de la ligne de descendance (*line of descent*) de l’étymon reconstruit. Cette structuration peut être simple (uniplane) ou complexe (multiplane): c’est l’histoire formelle et/ou sémantique à partir de l’étymon qui régit cette structuration [...].

Pa caltenenos dientro del métodu comparatista en vigor nel DÉRom, esto ye, nel procesu ascendente que permite remontase al étimu protorromance reconstruyéndolu a partir de los cogaos románicos, falaremos más bien de *llinia d’ascendencia*. La reconstrucción de la llinia d’ascendencia que lleva al étimu reconstruyíu determina entós la organización de los materiales, dando llugar a dos tipos de artículos: (1) los artículos con estructura simple, onde los materiales tán toos axuntaos baxo l’étimu; (2) los artículos con estructura complexa, onde los materiales repártense ente tantes subdivisiones como subtipos etimolóxicos a los que llevó la reconstrucción románica, pudiendo ser estos fonolóxicos, morfosintáuticos o semánticos.

De los 104 artículos que tienen representación n’asturianu, 51 presenten una estructura simple. Caún de los 51 étimos protorromances que constituyen les entraes d’estos artículos ta continuáu por un únicu cognáu asturianu, siendo, darréu d’ello, 51 los continuadores asturianos nos artículos con estructura simple: *abril*, *acedu*, *agostu*, *añu*, *azeto* (aast.), *baba*, *bater*, *beber*, *caballu*, *cadena*, *carne*, *culu*, *diez*, *diente*, *dormir*, *escribir*, *exir* (aast.), *faba*, *febreru*, *fíu*, *‘frañer’*, *llogu* (aast.), *lloñe*, *llongu*, *lloru*, *lluna*, *maestra*, *maestru*, *manu*, *marzu*, *mayu*, *menguar*, *montaña*, *monte*, *mostu*, *nabu*, *oyer*, *parte*, *pecar*, *pecáu*, *placer*, *quesu*, *royer*, *rueda*, *salvia*, *sordu*, *vender*, *vinu*, *volar*, *xacer* (aast.), *‘yerba’*.

2.2.3. L’asturianu nos artículos con estructura complexa

De los 104 artículos que tienen representación n’asturianu, 53 artículos presenten una estructura complexa, esto ye, estructúrense acordies con subtipos fonolóxicos o/y morfosintáuticos o/y semánticos. La repartición ente los destremaos subtipos faise d’esta miente:

- 9 artículos comporten subdivisiones de tipu fonolóxicu.
- 12 artículos comporten subdivisiones de tipu morfolóxicu.
- 24 artículos comporten subdivisiones de tipu semánticu.
- 1 artículu combina subdivisiones de tipu fonolóxicu y morfolóxicu.
- 1 artículu combina subdivisiones de tipu fonolóxicu y semánticu.
- 5 artículos combinan subdivisiones de tipu morfolóxicu y semánticu.
- 1 artículu combina subdivisiones de tipu fonolóxicu, morfolóxicu y semánticu.

Los cogaos asturianos que figuren nestos artículos puen remontar al étimu protorromance per tres vías destremaes. Na primera, el cognáu asturianu remonta al tipu etimolóxicu orixinal. Ye'l casu, por exemplu, d'ast. *redondu*, que provién del tipu orixinal I. */retund-u/, cuando l'étimu conoz otros tres tipos, que nun tienen continuadores asturianos, un tipu II.1. que traduz l'atraición de */rot-a/: */rotund-u/; un tipu II.2. con metátesis: */torund-u/ y un tipu III. con aféresis: */tund-u/. Na segunda vía, el cognáu asturianu remonta a un subtipu etimolóxicu (fonolóxicu, morfosintáuticu o semánticu) del étimu protorromance; asina, por exemplu, ast. *nieve*, que continúa non el tipu orixinal protorromance I. */niβ-e/, sinón un subtipu fonolóxicu II., */neβ-e/, onde la vocal tónica abierta débese probablemente a una atraición paronímica de */neβul-a/. Na tercer vía, l'étimu protorromance tien dos continuadores asturianos, ún que remonta al tipu orixinal y otru a un subtipu etimolóxicu, como se pue ver nel artículu */arbor-e/, coles dos variantes asturianas *árbore* y *árbol* (cfr. *infra* 4.2.1.).

3. ASPEUTOS DIALEUTALES Y DIACRÓNICOS DEL ASTURIANU

3.1. La representación de la variación dialectal del asturianu en el DÉRom

El DÉRom nun ye'l llugar pa desendolcar con fondura los aspeutos dialeutales del léxicu, yá que lo qu'interesa son les variantes qu'ayuden a reconstruir l'étimu protorromance. Por eso nun vamos ver representaes sistemáticamente les tres variedaes del asturianu nin les del dominiu ástur. Sicasí, en dellos casos esiste nel diasistema asturianu más d'una variante fonolóxica o morfosintáutica pa una mesma unidad léxica, como s'alvierte nel cuadru siguiente:

<i>étimu protorromance</i>	<i>asturianu común</i>	<i>asturianu occidental</i>	<i>asturianu oriental</i>	<i>asturianu dialeutal</i>
*/ʰen-u/ ~ */ʰen-u/		ø	<i>h.enu</i>	
*/du-a-s/ (acc. de */du-i/)	ø	<i>dúas f.</i>	ø	
*/lakt-e/	<i>lleche s.m. o s.f.</i>	<i>lleche/l.leite s. m.</i>	<i>lleche s. f.</i>	
*/sal-e/	<i>sal s.m. o s.f.</i>	<i>sal s.m. o s.m./s.f.</i>	<i>sal s.m./s.f. o s.f. o s.m.</i>	
*/ʰak-e-/	<i>facer</i>			<i>fer</i> (non hereditariu)
*/akuil-a/	<i>águila</i>	<i>aigla</i>	<i>álga</i>	

Cuadru 1. Representación de la variación dialeutal del asturianu

Nel casu de */ʰen-u/ ~ */ʰen-u/, el continuador d'esti doble étimu rexístrase namái nel ast. oriental *h.enu*, casi únicamente nel conceyu de Cabrales y sólo apaez documentáu como hápax nel sieglu XIII, yá que les demás variedaes asturianas sustituyeron esti lexema hereditariu por otru, tamién hereditariu, *yerba* (< */erb-a/) (Reinhardt 2008-2014 en DÉRom s.v.).

Nel numeral */du-i/, el continuador femenín *dúas* (< */du-a-s/) tien representación n'asturianu occidental pero non n'otres variedaes asturianas. Esti numeral femenín ta documentáu per primer vez en 1241 baxo la forma *dues* (Benarroch 2014 en DÉRom s.v.). García Arias señala que «l'ast. ufre un resultáu mayoritariu *dos* indiferenciáu al xéneru» (DELIA s.v. *dos*) y alvierte «que'l femenín pue amosar inseguranza acentual, como per otru llau pue pasa-yos a los continuadores de Õ tónica llatina (GHILA § 3.1.7)», citando la forma *dués* xunto a *dúes* o *dúas* (DELIA;

DGLA). Tamién existen formes con consonantes epentétiques antihíatíques, con -g-, *dugas* (García Arias 2003: 174; DELIA; DGLA) y con -y-, *duyes* (DELIA; DGLA).

El lexema *lleche* (< */lakt-e/) tien dos xéneros, como otros pallabres non-cuntables: n'asturianu occidental ye masculín y nel restu l'asturianu, femenín. El casu de *sal* s.m. y s.f. (< */sal-e/), nun ye tan nidiu en cuantes a la repartición diatópica de los xéneros, porque na mayor parte del territoriu empléguese los dos xéneros, pero paez que domina'l masculín y que la zona, enforma reducida, onde s'emplega sólo'l femenín asítiase na fastera del asturianu oriental (*cfr.* los mapes de Bastardas/Buchi/Cano 2013a: 21 y de DGLA s.v. *sal*).

Arriendes d'estos casos qu'acabamos de ver onde los dialeutalismos del asturianu apaecen na parte de materiales del DÉRom, esto ye, como continuadores del étimu protorromance, alcontramos tamién referencies al asturianu dialeutal en delles notes. Nel artículu */ʔak-e-/, xunto a la forma común *facer*, documentada de magar el sieglu XII ([*fazer*], DELIA), apaez conseñada en nota una forma antigua y dialeutal *fer*, documentada dende 1145 ([ms. 1295], DELIA), citada como «de interpretación difícil» (Buchi 2009-2014 s.v., n. 6) y ensin incluyir nos materiales por nun la considerar como hereditaria, que García Arias atribuye a «una pronunciación popular paroxítónica que xustifica toles variantes conseñaes, mesmamente *faer* → *fer* [...] onde ha tenese por reducción de /aé/ → /é/ por elocución rápida lo mesmo que vemos en *paéme que* → *pémeque*» (DELIA). Tamién nel artículu */akuil-a/, la nota 7 indica que la forma hereditaria *águila*, continuadora del tipu orixinal, compite n'asturianu occidental cola forma *aigla* y n'asturianu centro-oriental con *álga*, amás d'otres formes más escases, remontando toos estos tipos al mesmu étimu orixinal */akuil-a/.

3.2. Lexemes del asturianu antiguu continuadores del étimu protorromance

Igual que pasa con otros idiomes, tamién n'asturianu dalgunos étimos protorromances tuvieron continuadores que dexaron d'usase ensin dexar de ser útiles por eso pa la reconstrucción, razón pola que tán presentes nos materiales del DÉRom, llevando'l so glotónimu davezu, *ast.*, precedíu de la lletra *a* por «antiguu», *aast.*, como viemos nel casu del continuador de */eks-i-/ (*cfr. supra* 2.1.2).

En 7 de los 104 étimos protorromances con continuadores n'asturianu, esti continuador desapareció de la llingua contemporánea y foi sustituyíu por un competidor, como pue vese nel Cuadru 2:

étimu protorromance	asturianu antiguu	fecha de primera y última documentación ¹²	competidor del ast. contemporaneu
*/a'ket-u/ 'vinagre'	<i>azeto</i> s.m.	2ª metade s. XI	<i>vinagre</i>
*/dis-kaβalli'k-a-/ > I.2. 'facer baxar del caballu'	<i>descaualgar</i> v. tr. dir.	s. XIII	<i>baxar (a daquéen) del caballu</i>
*/'eks-i-/ 'salir'	<i>exir</i> v. intr.	s. XII - s. XIII	<i>salir</i>
*/'iak-e-/ 'yacer'	<i>xacer</i> (v. int.)	ca 1239 (?) - 1501	<i>tar tumbáu en tierra</i>
*/'lɔk-u/ 'lugar'	<i>llogo</i> s.m.	908 - s. XV	<i>llugar</i>

¹² Les feches que s'indiquen nesti cuadru, lo mesmo que nel restu d'esti trabayu, refiérense siempres, como nel DÉRom, a lexemes presentes en testos redautados n'asturianu y non a palabres supuestamente asturianas conseñaes en testos llatinos, como ye'l casu, por exemplu, de *maistro* onde la fecha de 993 indicada en Seco 2008 refierse a un testu de Lleón redautado en llatín (“*Orta est intentio inter Saluatorem et magistro Menendo [...] et deuenit maistro Menendo et Saluatorem ante illo regem [...] et mandauit ille rex et lex codicam que duplaret Saluatorem ad maistro Menendo ipsa ereditatem [...] tibi magistro Menendo et uxore tua*”).

* /'ment-e/ > III. * /-mente/ (sufixu)	-miente suf.	s. XIII	-mente
* /mon't-ani-a/ 'montaña'	montaña	1288 - enantes de 1376	monte

Cuadru 2. Representación del asturianu antiguu nel DÉRom

Estos competidores puen ser lexemes independientes dafechu del étimu orixinal (*vinagre* por *azeto*; *salir* por *exir*); o lexemes que pertenecen a la misma familia etimolóxica (*llugar* por *llogo*; *monte* por *montaña*); o tamién formes tomaes d'otru idioma románicu, como nel casu del sufixu *-mente*.

L'asturianu antiguu *azeto* sufrió la competencia de *vinagre* s.f. dende'l medioevu, yá que'l términu ta documentáu como sobrenome dende 1211 y como sustantivu dende 1271 (García Arias 2007, 2: 463-464).

Exir yera mui frecuente nel sieglu XIII pero DELIA nun lu documenta más allá, quiciabes por cuenta del so competidor *salir*, qu'apaez yá na documentación en 1145 (DELIA).

La desapaición d'aast. *llogo* como la del acat. *lloc* o del gallegu y portugués *logo* nel sentíu de 'lugar' débese a la competencia de los continuadores de */lɔk-al-e/, deriváu de */lɔk-u/: cat. *llogar*, esp. *logar* > *lugar*, ast. *llugar* (Gouvert 2011-2016 in DÉRom s.v.; DELIA), gal./port. *lugar*. Esta competencia esplicase «por el desarrollo en protorromance occidental, de un adverbio temporal */lɔk-o/, proveniente por conversión de */lɔk-u/ (fixáu en casu oblicuu) que significaba 'en el mismo sitio, aquí', de donde 'inmediatamente' y luego 'pronto, de aquí a poco', y cuyos representantes se confundían con los de */lɔk-u/» (Gouvert 2011-2014 en DÉRom s.v. */lɔk-u/). El competidor asturianu *llugar* entró mui ceo en competencia con *llogo*: si ta documentáu de magar 1213, en textos llatinizaos ta yá presente dende a. 942 (DELIA).

El continuador asturianu de */mon't-ani-a/, *montaña*, documentáu ente 1288 y 1376 (Celac 2012-2014 en DÉRom s.v.), nun paez mui presente na documentación medieval y García Arias (DELIA) considéralu como un probable castellanismu (v. Bastardas/Buchi/Cano 2013a: 23). Más corriente yera *monte*, documentáu dende 1157 (DELIA).

El vocalismu de *-mente* denuncia un empréstanu, nun se sabe si del catalán, del aragonés, del occitano o del llatín. Si la forma hereditaria *-miente* cayó en desusu en cuantes que sufixu alverbial, caltiénse como sustantivu, *miente*, col sentíu orixinal de 'espíritu' xunto a la forma culta *mente*: «N'ast. lo mesmo qu'en cast. y n'arag. dase diptongación anque pueda alcontrase un doblete cultu *mente*» (DELIA). Pal sufixu, García Arias amiesta que «les influencies cultes en *-mente* en contestos romances paecen más serondes» (DELIA), y esplica la coesistencia de dambes formes asina:

En tou casu, sía la que sía la cantidá vocálica, lo cierto ye que'l continuador del ac. MENTEM hebo acoyer l'influxu, amás del cultismu adiptongáu correspondiente, del verbu *mentar* (cfr.) y familia (asina ast. *encamentar*) que pudo tamién incidir na espresión fónica diptongante. Quiciabes por ello, frutu de tendencies destremaes, la inseguranza fónica apaez nes formaciones alverbiales que parten de -MENTE pues, dexando a un llau les insegurancas gráfiques y de llectura curtiamente atenta a les particularidaes paleográfiques [...].

Dacuando nun existen lexemes competidores pa sustituir el lexema del asturianu antiguu y nesti casu la llingua contemporánea emplega sintagmes como *baxar* (*a daquién*) *del caballu* por *descaualgar* o *tar tumbáu en tierra* por *xacer* (cfr. DELIA s.v.

xacer). *Xacer*, que desapareció de la llingua como verbu, caltiénse entá como sustantivu na forma del infinitivu nominalizáu *el xacer* ‘calter, forma de ser’ (DELIA; DGLA).

A la vera d’estos exemplos documentaos nos materiales del DÉRom, apaecen en delles notes a pie de páxina referencies a formes del asturianu antiguu. Yá conseñamos l’asturianu antiguu y dialeutal *fer* al llau del contemporaneu *facier*.

Nel artículu */’eder-a/, con continuador asturianu *yedra*, la nota 4 refierse a un aast. **edra* «documentáu indireutamente per aciu del deriváu del llatín medieval *edratos* (s. XII) que ye un calcu del antepasáu asturianu ‘*yedráu*’ ‘llugar onde abonda la hedra’ (Reinhardt 2010-2014 in DÉRom s.v.).

La nota 7 del artículu */’must-u/ menciona, xunto al continuador asturianu sustantivu *mostu*, documentáu desde 1156 ([*musto*], DELIA), un axetivu *mosto* esistente n’asturianu antiguu –como n’otros idiomes románicos (it., aromanch., fr., aoccit., gal. y port.)– presente na lexía *vinno mosto* (desde 1371, DELIA), calcu d’una llocución del llatín medieval cultu *uinum mustum*¹³ (Delorme 2011-2014 in DÉRom s.v.).

Nel artículu */’ment-e/ la nota 12 señala, pal sufixu y xunto a la forma *-miente* conseñada más arriba, la presencia n’asturianu antiguu d’una forma con /-r-/ *mentre*. Karlsson (1981: 94), qu’alcuentra esta forma n’español antiguu esplícala, de mou convincente según Groß (2011-2014 in DÉRom s.v.), como representante del sufixu alverbial */-ter/:

The most likely explanation for the *-r-* in *miente* is that *miente* is the popular reflex of *MENTER, the combination of MENTE and -(I)TER. The latter suffix, which enjoyed great popularity in spoken Latin, survived here and elsewhere by merging with the new adverbial suffix MENTE. (Karlsson 1981: 94).

García Arias, que rexistra delles formes en *-mentre* y *-miente* nel sieglu XIII (*primeramentre*, *malamentre*, *modradamjentre*) y una nel XIV (*onrradamentre*), da otra esplicación: «[...] al llau de resultaos en *-miente*, alvertimos otros en *-mente* y en *-miente* y *-mentre*, tamién afectaos pol puxu analóxicu de formes como *mientes*, *demiente*, *mentanto* (cfr.), etc.» (DELIA). Karlsson refierse tamién a esta esplicación qu’atribuye a Menéndez Pidal y Meyer-Lübke, pero refúgala por razones fonétiques:

Others scholars, notably Menéndez Pidal and Meyer-Lübke, have sought to credit the *-r-* of *miente* to contamination with OSp. *(do)miente* ‘while’ < *(du)m interim. dum interim* should, however, have produces **mentre* with a close *e*. (Karlsson 1981: 94).

Karlsson señala «cases in Old Spanish of an unetymological *-r-* or *-re* in adverbs: *alguandre* ‘at any time, ever’ < ALIQUANDŌ; *ajubre* ‘elsewhere’ < ALIUBI». Ye interesante enforma que Karlsson se valga de documentos lleoneses al señalar que *delantre*, *adelantre* y *endelantre* son les formes normales que s’atopen nestos testos. Añade qu’estes formes suelen atribuíse a la influencia d’otros alverbios qu’acaben nun *-re* etimolóxicu como *miente*, *siempre* y *entre* y que’l propiu *-miente* podría tener exerció esta influencia. Atribuyendo la epéntesis de la *-r-* al impautu de los alverbios llatinos en -(I)TER, afirma qu’esti inxerimientu pudo tenese producío nuna dómina mui antigua. Los datos del DELIA pal asturianu y los del DÉRom que revelen la presencia d’esta *-r-* n’istriotu, friulanu y dacorrumanu, completan los de Karlsson (1981: 131), que yá la topa en lombardu, vénetu, lladinu, y español antiguu, y confirman el calter tempranu del fenómenu.

L’ausencia de los lexemes del asturianu antiguu de los materiales del DÉRom que venimos de ver tien razones distintes. Nel casu d’aast. **edra* (< */’eder-a/), y según como lo

¹³ Nos diccionarios del asturianu contemporaneu, tanto el DALLA, que ye un «diccionariu d’usu, normativu» (Cano 2009), como’l DGLA, qu’amás recueye les variantes dialeutales, el lexema figura na nomenclatura baxo la forma *mostiu*. Sicasí, García Arias alvierte en DELIA que: «Nun ha tracamundiase ast. *mostu* col ast. *mustiu* y *mostiu* (cfr.) pues ésti ye siguidor del llat. *MŪSTIDUS, A, UM (REW; DCECH s.v. *mustio*)».

conseña'l *Livre bleu* (Buchi 2015: 46), el DÉRom nun toma en cuenta nos materiales les documentaciones indireutes, tean estes en testos llatinos o d'otra llingua, o na toponimia o en derivados como ye'l casu. La variante *fer* (xunto a *facer*) nun ta considerada como hereditaria. L'axetivu *mosto* (< */must-u/) ta documentáu namái nun calcu d'una llocución del llatín medieval cultu y darréu d'ello nun ye hereditariu. Nel casu del sufixu *-mientre/-mentre*, a pesar del calter tempranu de la epéntesis de la *-r-* y del so espardimientu diarrománicu, el fenómenu foi consideráu como posterior al protorromance.

3.3. Rasgos arcaicos del asturianu

Otra marca diacrónica del asturianu nel DÉRom son los rasgos arcaicos formales, semánticos o léxicos que se conserven mentanto que desaparecieron de los idiomes vecinos. Por exemplu, l'asturianu ye l'únicu de los idiomes peninsulares que caltuvo na llingua contemporánea un continuador del protorromance */as'kult-a-/ con una base n'*as-* inicial, *ascuchar*, al llau del verbu con base n'*es-*, proveniente d'un protorromance */es'kolt-a-/ con resultaos comunes a tolos idiomes peninsulares, cat. *escoltar*, esp. y ast. *escuchar*, gall. *escoitar* y port. *escutar*. Fuera de la nuesa muestra, nel artículu */'akr-u/, vemos que l'asturianu caltién una forma *agru*, direutamente heredada del protorromance */'akr-u/ (Groß 2015 en DÉRom s.v. */'akr-u/; DALLA; García Arias (2000-2014/2: 47-48); DGLA s.v. *agriu*), xunto a la forma más frecuente *agriu* que García Arias (2000-2014/2: 45) esplica d'esta miente: «La yod d'*agriu*, etc. pue debese a un llat. ACREUS (DDEH) o, meyor, al influxu del verbu creáu dende **agru*, *-a*, *-o* → *agriar*».

Dende'l puntu de vista semánticu, xunto al so sentíu común de 'poner (dalgo) a disposición (de dalguien)', descendiente d'un verbu protorromance transitivu direutu dominante, el verbu asturianu *prestar* caltuvo'l semantismu 'valir pa', proveniente d'un tipu recesivu transitivu indireutu, que pasó tamién al español, al gallegu y al portugués antiguos, pero que desapareció d'estos idiomes y que paez nun tener esistío en catalán (Maggiore 2014 en DÉRom s.v.). El verbu asturianu *crecer* caltuvo'l semantismu 'medrar', proveniente d'un tipu factitivu y transitivu del protorromance */'kres-e-/ que si ye qu'esistió en catalán, español y gallegu antiguos desapareció d'estos idiomes (aunque paez tener della, aunque curtia, representación nel portugués de Brasil), que namái conocen güei'l sentíu del verbu absolutivu ya intransitivu (Maggiore 2011-2015 en DÉRom s.v.).

Nel planu léxicu, l'asturianu *llexar*, al llau de *dexar*, paez tener tardao muncho más que los sos hermanos peninsulares en desaparecer: «[...] entá nos nuestos díes se caltién la variante *llexar* acordies colos datos, de curtiu enfotu, daos por Junquera Huergo (s. XIX) y Oliveros (s. XX)» (DELIA s.v. *dexar*). Esti continuador del protorromance */'laks-a-/ alcuéntrase entá en testos del sieglu XX, mentes que'l catalán *lleixar* namás ta documentáu hasta'l sieglu XV, l'esp. *lexar* namái na dómina medieval, y el gallegu y portugués *leixar*, sólo hasta 1552 (Florescu 2010-2015 en DÉRom s.v. */'laks-a-/). Estos lexemes en */l-/ foron sustituyíos por otros procedentes de la variante con */d-/ (cat. *deixar*, esp. *dejar*, ast. *dexar*, gall. y port. *deixar*).

3.4. L'asturianu, elementu esencial pa la datación del léxicu románicu y peninsular¹⁴

¹⁴ Pa la datación de los lexemes asturianos del DÉRom –y sólo pa esta parte del presente trabayu–, aumentamos la nuesa muestra inicial (que yera de 115 artículos) colos 21 artículos asoleyaos de magar entós, teniendo en cuenta los 136 artículos del DÉRom consultables en llinia nesti momentu, de los que 123 tienen representación n'asturianu. Los 21 étimos protorromances añadíos y los 19 continuadores asturianos son: */'akr-u/ > *agru*; */'fon't-an-a/ > *fontana*; */'gröss-u/ > *gruesu*; */'kant-a-/ > *cantar*; */'kaput/ > *cabu*; */'klaß-e/ > *llave*; */'kuand-o/ > *cuando*; */'laud-a-/ > *lloar*; */'lmpid-u/ > *llimpiu*; */'lukt-a-/ > *lluchar*; */'ment-a/ > *mienta*;

Sobra dicir que la datación d'un lexema nun idioma cualesquier tien davezu un calter aleatoriu, dependiendo en primer llugar de la documentación disponible. Munches vegaes lo de figurar o non nun testu conoció ye una cuestión de suerte y, darréu d'ello, pa un lexema dau, podemos nun atopar datación o alcontrar una fecha mui seronda. Sicasi, el calter aleatoriu amenorga cuando l'idioma cunta col sofitu d'una llarga tradición filolóxica como ye'l casu del francés que, como veremos, ocupa un llugar destacáu na datación, o tamién l'español. Pa estos idiomas, la fecha que conocemos de la primer documentación d'un lexema ye significativa, non del momentu en qu'apaeció na fala sinón, dende llueu, de la so antigüedá na llingua. Pero, pa los demás idiomas, l'análisis ye más problemáticu y el DÉRom reflexa perbién esta situación. Si pal español tolos cogaos representaos (124 sobre 136), ensin esceición, lleven una fecha de primer documentación, n'asturianu, 21 lexemes sobre 123 nun disponen d'esta fecha: *acedu*, *águila*, *baba*, *bruma*, *yedra*¹⁵, *escuchar*¹⁶, *lloru*, *lluchar*, *mienta*, *muxir/muñir*, *ṛmora*, *noyu/nudu*, *llantaina/llantén*, *salvia*, *saludar*, *tronar*, *tremar*, *tremblar*. N'otros casos, los cogaos asturianos sí que lleven una fecha pero ésta ye mui seronda, nun apaeciendo'l lexema nun testu anterior al sieglu XVIII (*llucir*, *nabu*, *ṛnediu*, *rabu*) o al sieglu XIX (*fontana*, *encabargar*, *ranciu*, *royer*, *estremecer*), cuando nos casos de los otros idiomas peninsulares tán documentaos ente los sieglos XII y XIV.

A pesar d'eses dificultaes, debíes a llagunes na documentación, l'asturianu ocupa un llugar cimero en cuantes a llingua de primer documentación de los cogaos románicos. N'efeutu, namái ocho de los venti idiomas románicos tomaos en cuenta nel DÉRom puen disponer del cognáu cola fecha de primer documentación más antigua pal conxuntu d'idiomes románicos: francés (69 cogaos), occitanu (26) español (18), asturianu (11), italianu (7), sardu (4), catalán (2) y friulanu (1). Pervése que, con 11 lexemes, l'asturianu ocupa'l cuartu llugar ente estos idiomas. Ye de conseñar que nin el gallegu nin el portugués apaecen ente estos ocho idiomas.

<i>étimu protorromance</i>	<i>cognáu asturianu</i>	<i>fecha de primera documentación</i>	<i>fonte</i>
*a'ket-u/	aast. <i>azeto</i>	segunda m. s. XI	DELIA
*βin-u/	<i>vinu</i>	915/942	DELIA
*fap-a/	<i>faba</i>	968	DELIA
*kaβall-u/	<i>caballu</i>	889	DELIA
*kasi-u/	<i>quesu</i>	927	DELIA
*kas'tani-a/	<i>castaña</i>	1149	DELIA
*lβ-a-/	<i>llevar</i>	992	DELIA
*lōk-u/	aast. <i>llogo</i>	908	DELIA
*must-u/	<i>mostu</i>	1156	DELIA
*pan-e/	<i>pan</i>	958	DELIA
*sal-e/	<i>sal</i>	914/924	DELIA

Cuadru 3. Los cogaos asturianos, primeres documentaciones de les llingües romániques

Les feches de primera documentación de los lexemes asturianos repártense en 5 fases: 1. hasta lo cabero del sieglu IX (1 lexema); 2. primera metade del sieglu X (4); 3.

*ntid-u/ > ṛnediu¹; *pal-u/ > *palu*; *preti-u/ > ø; *rankid-u/ > *ranciu*; *sa'lut-a-/ > *saludar*; *s-tre'm-e-sk-e-/ > *estremecer*; *tali-a-/ > *tayar*; *tuli-a/ > ø; *trem-e-/ > *tremar*; *trem-ul-a-/ > *tremblar*.

¹⁵ Sicasi, .aast. **edra* ta documentáu indireutamente per aciu del deriváu llatín medieval *edratos* (sieglu XII) que ye un calcu d'ast. *ṛyedráu* s.m. 'llugar onde abonda la hedra' (DELIAMs; DGLA) », Reinhardt 2010-2014 in DÉRom s.v. **ṛeder-a/*.

¹⁶ El verbo ast. *ascuchar*, continuador de protorrom. **as'kolt-a-/* ta sicasi documentáu de magar 1295 baxo la forma *ascuche* (DELIA ; Schmidt/Schweickard 2010-2016 in DÉRom s.v. **as'kolt-a-/*).

segunda metade del sieglu X (3); 4. sieglu XI (1); 5. metade del sieglu XII (2). Nengún idioma peninsular algama tan lloñe. Estes feches más remotes del asturianu foron ufiertaes toes pol DELIA, lo qu'amuesa una vuelta más el calter imprescindible d'esta obra. En comparanza, l'español, que como yá diximos ye de los idiomas peninsulares el que lleva la mayor parte de feches de primera documentación nel DÉRom (18 lexemes), nun tien nenguna datación que pertenezca a les tres primeres fases y llueu del s. X conoz 4 lexemes (*hierba* 950, *caer* m. s. X, *luna* y *vender* 2ª m. s. X), 5 del s. XI (*alma*, *abril*, *cabalgar*, *luengo* y *punte*), 5 del s. XII (*culo*, *leche*, *maestro*, *menguar* y *palo*), ún de lo cabero'l s. XII/principios del s. XIII (*limpio*) y 3 del s. XIII (*acedo*, *baba* y *unto*).

En relación cola datación del léxicu románicu peninsular, Bastardas/Buchi/Cano (2013: 23-24), que se basaron nos 70 artículos asoleyaos hasta aquel momentu, amosaron que, pa 5 étimos protorromances, */a'gust-u/, */'dɛke/, */'dɛnt-e/, */'fɛβrari-u/ y */'part-e/, el continuador asturianu, respetivamente *agostu*, *diez*, *diente*, *febreru* y *parte*, yera'l que llevaba la datación más antigua de tolos idiomas peninsulares. Podemos añadir a esta llista los étimos protorromances */'ɛks-i/, */'φratr-e/, */'mɔnt-e/ y */'pes-u/ colos respectivos continuadores asturianos *exir*, *frade*, *monte* y *pesu*. Así, completamos nel Cuadru 4 el de Bastardas/Buchi/Cano (2013a: 24):

<i>étimu protorromance</i>	<i>asturianu</i>	<i>catalán</i>	<i>español</i>	<i>gallegu/portugués</i>
*/a'gust-u/	agostu 1169	agost fin s. XIII	agosto 1192	agosto 1242/1262
*/'dɛke/	diez 1145	deu enantes de 1315	diez 1254/1270	dez 1250
*/'dɛnt-e/	diente 1145	dent s. XIV	diente ca 1196	dente 1264/1284
*/'ɛks-i/	aast. <i>exir</i> s. XII	<i>exir</i> s. XII	aesp. <i>exir</i> fin s. XII/in. s. XIII	agal./aport. <i>exir</i> 1262
*/'fɛβrari-u/	febreru 1250	febrer ca 1330	hebrero 1252	febreiro/fevereiro 1253/1254
*/'φratr-e/	frade 1052	frare s. XIII	frare 1230	frade 1200
*/'mɔnt-e/	monte 1157	mont fin s. XII/in. s. XIII	aesp. <i>muent</i> 1258	monte enantes de 1253/1254
*/'part-e/	parte 1145	part 1211	parte 1148	parte 1209
*/'pes-u/	pesu 1055	pes 1284	peso 1140	peso 1269

Cuadru 4. Datación de los lexemes del DÉRom nos idiomas románicos peninsulares

Si la diferencia de datación colos demás idiomas peninsulares puidere nun ser significativa, pa dalgunos lexemes la fecha de primera documentación del asturianu ye enforma anterior a la más aneya de los otros cogaos peninsulares: *frade* (148 años primero que'l gallegu-portugués), *diez* (105 años primero que'l gallegu-portugués), *pesu* (85 años primero que l'español), *diente* (51 años primero que l'español).

4. ASPEUTOS FONOLÓXICOS, MORFOSINTÁUTICOS Y SEMÁNTICOS DEL ASTURIANU AL LLUME DE LOS OTROS IDIOMES ROMÁNICOS PENINSULARES

Siguiremos esta comparanza ente l'asturianu y los otros idiomas peninsulares interesándonos, en primer llugar, pola so representación nos artículos del DÉRom y, depués, polos aspectos fonolóxicos, morfosintáuticos y semánticos de los sos cogaos, col envís de ver si se pue destacar una singularidá del asturianu en rellación colos idiomas vecinos.

4.1. La representación del asturianu en rellación cola de los idiomas románicos peninsulares nel DÉRom

De los 115 étimos-lemes protorromances de la nuestra muestra d'aniciu, namái 35 son panrománicos daveres, esto ye, con continuadores nos 20 idiomas romances tomaos en cuenta, lo que ye mui poco. Esto esplicase, d'una banda, pol gran númberu d'idiomes tomaos en cuenta nel DÉRom y la discrepancia esistente en términos de lexicografía y tradición etimolóxicos ente estos idiomas, pero tamién pol *corpus* que sirvió de base a la nomenclatura d'esti diccionariu, el de Iancu Fischer (1969: 110-116), centráu sobre manera nel rumanu. Pela cueta, el númberu d'étimos pan-peninsulares (que tienen continuadores nes cinco llingües romances peninsulares) ye enforma más llargu: 95 sobre 115. Hai per poca variación na representación de cada idioma peninsular en rellación a los otros: el catalán ta presente en 103 artículos; l'español en 104; l'asturianu en 104; el gallegu en 102 y el portugués en 103.

Na mayor parte de los casos (7/11), cuando un étimu protorromance nun tien continuador n'asturianu, tampoco lu tien nes otres llingües peninsulares, o sólo lu tien en catalán (2 casos). Estos étimos ensin continuadores asturianos puen correspondese con desendolcos protorromances más serondos o rexonales, d'estensión mui curtia (* /a'pril-i-u/, * /'barb-a₂/, * /ka'βall-a/); o que nun algamaron a la Península Ibérica (* /im'prumut-a-/, * /'s-βal-a-/, * /'ung-e/); tamién porque nun esiste referente peninsular (* /'karpin-u/), a nun ser, dacuando, el catalán (* /βi'n-aki-a/ > cat. *vinassa*; * /'grass-u/ > cat. *gras*). Nos otros dos casos que queden, l'ausencia de continuador n'asturianu podría esplicase per aciu de llagunes na documentación, debíes probablemente a la poca frecuencia del vocablu (* /'agr-u/ y * /la'brusk-a/ ~ * /la'brusk-a/).

De los 51 artículos con estructura simple que tienen representación n'asturianu, 44, o sía, el 86%, tán tamién documentaos nos otros cuatro idiomas románicos peninsulares, lo qu'amuesa la relativa xuntura del léxicu románicu peninsular hereditariu. Esti altu númberu paez lóxicu nun diccionariu basáu nel léxicu románicu hereditariu, pero la unidá peninsular garra más fuerza si comparamos estos datos col númberu de protollexemes realmente panrománicos (esto ye, documentaos nos 20 idiomas tomaos en cuenta nel DÉRom) que, na nuesa muestra, nun perpassa los 18, esto ye, un 35% de los 51 protollexemes.

Más interesante ye'l casu de los 7 étimos protorromances que nun tienen continuadores nún o más idiomas peninsulares. Son éstos: * /a'ket-u₁/ s.m. 'vinagre', * /a'ket-u₂/ ax. 'ácidu', * /'kasi-u/ 'quesu', * /'laur-u/ 'lloréu', * /'lɔk-u/ 'llugar', * /ma'gistr-a/ 'maestra' y * /ma'gistr-u/ 'maestru'. Los tres primeros falten en catalán: cat. *aceti* 'vinagre', presentáu por DCVB como catalán antiguu, tien que ser atribuyíu al llatín (Delorme 2013-2014 en DÉRom s.v. * /a'ket-u₁/); * /'kasi-u/ careció la competencia del protorromance rexonal * /'fɔr'm-atik-u > cat. *formatge* (Delorme 2011-2014 en DÉRom s.v. * /'kasi-u/). El cuartu falta n'español —onde *lauro* ye un llatinismu— y en gallegu (Reinhardt/Richter 2011-2014 en DÉRom s.v. * /'laur-u/). El quintu, n'español, onde careció la competencia del deriváu * /lɔ'k-al-e/ > esp. *lugar* (Gouvert 2011-2014 en DÉRom s.v. * /'lɔk-u/). El sestu y el séptimu falten en gallegu y portugués, onde *mestre* sedría un empréstanu del afr. o del aoccit. (Kroyer/Reinhardt 2014 s.v. * /ma'gistr-u/). Notamos de pasu qu'ente les llingües non representaes, el más importante numbéricamente ye'l catalán que, como yá viemos, sepártase munches vegaes de los otros idiomas románicos peninsulares, torgando de fechu que puea falase d'*iberorromance* como rama individualizada del romance italo-occidental.

De los 53 artículos con estructura complexa qu'ufren representación n'asturianu, namái 2, * /as'kult-a-/ y * /plan'tagin-e/, esto ye, un 3,77%, nun tienen representantes nún o más idiomas románicos peninsulares. Nos dos casos, falta namái un idioma y ye'l catalán:

(1) aesp. *ascuchar*, ast. *ascuchar*, agal./aport. *ascoitar*; (2) arag. *plantaina*¹⁷, ast. *llantaina/llantén*, gal. *chantaxe*, aport. *chantagem*. Esti porcentaxe ye enforma más menguáu que pa los artículos con estructura simple. Los datos paecen indicar que cuando un étimu protorromance tien dellos subtipos, si tien un continuador n'asturianu, tamién tien continuadores nos otros idiomes peninsulares –sacante dalguna vegada'l catalán–, lo que nun ye'l casu cuando hai una base etimolóxica protorromance única. Esti llamativu resultáu tendría que se confirmar con una muestra más llarga y nun ye fácil d'interpretar.

Interesarémonos agora poles diverses categoríes de subdivisiones, fonolóxiques, morfosintáutiques y semántiques qu'estructuren los artículos complexos, comparando les llinies d'ascendencia que van de los cogaos asturianos al étimu protorromance coles que remanecen de los otros cogaos románicos peninsulares.

4.2. L'asturianu y los otros idiomes peninsulares nes subdivisiones de tipu fonolóxicu

4.2.1. Los cogaos asturianos nos artículos con subdivisiones de tipu fonolóxicu

Los artículos que comporten subdivisiones de tipu fonolóxicu son 12 si tomamos en cuenta los que combinen otros tipos de subdivisiones¹⁷. Estos 12 artículos xunten 15 continuadores asturianos, yá qu'un mesmu étimu protorromance pue tener dos continuadores nun mesmu idioma. De los 15 cogaos asturianos colos que contamos, 9 remonten al tipu fonolóxicu orixinal y 6 a un tipu evolucionáu.

El cognáu asturianu remonta al tipu orixinal protorromance en 6 casos: */akuil-a/ > *águila*; */βad-u/ > *vau*; */ɛder-a/ > *yedra*; */φen-u/ ~ */'φen-u/ > ast. orient. *h.enu*; */kas'tani-a/ ~ */kas'tini-a/ > *castaña*; */re'tund-u/ > *redonu*.

En 3 casos, el cognáu asturianu continúa un subtipu evolucionáu del étimu protorromance: */φratr-e/ > */'φrat-e/, tipu disimiláu > *frade*; */nɪβ-e/ > */neβ-e/, tipu que presenta una atraición paronímica > *nieve*; */tɔn-a-/ > */tro'n-a-re/, tipu q'ufierta un inxerimientu espresivu de */-r-/ > *tronar*.

En 3 casos, */arbor-e/, */mulg-e/ y */nod-u/, l'étimu protorromance tien dos continuadores asturianos, remontando'l primeru al tipu fonolóxicu orixinal y el segundu a un tipu evolucionáu.

L'artículu */arbor-e/ ye, de tolos artículos del DÉRom asoleyaos hasta agora, el que tien una estructuración más complexa na so llinia d'ascendencia, con 12 subdivisiones, como pue pervese nel Cuadru 5:

Lema: */arbor-e/ s.f. 'planta de tueru lleñosu que se ramifica a daqué altura'			
I. Xéneru fem. orixinal (monosémicu)	II. Xéneru masculín anovador		
I.1 Sentíu 'árbol'	II. 1. Sentíu 'árbol'	II.2. Sentíu 'mástil'	II.3. Sentíu 'viga maestra'
I.1.1 Tipu orixinal (ensin disimilación): */arbor-e/	II.1.1. Tipu orixinal (ensin disimilación): */arbor-e/ < ast. <i>árbore</i>	II.2.1. Tipu orixinal (ensin disimilación): */arbor-e/	II.3.1. Tipu orixinal (ensin disimilación): */arbor-e/
I.1.2. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r-/ : */albor-e/	II.1.2. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r-/ : */albor-e/	II.2.2. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r-/ : */albor-e/	II.3.2. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r-/ : */albor-e/
I.1.3. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r-/ : */arbol-e/	II.1.3. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r-/ : */arbol-e/ > ast. <i>árbol</i>	II.2.3. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r-/ : */arbol-e/	II.3.3. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r-/ : */arbol-e/ > ast. <i>árbol</i>

¹⁷ Nun tán contabilizaos como tipos fonolóxicos los étimos que presenten una variación nel significante por mor d'un cambéu morfolóxicu, que van tratase na parte 4.3.

De les 12 subdivisiones, tres son de tipu fonolóxicu:

1. Tipu orixinal (ensin disimilación): */arbor-e/;
2. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r-/: */albor-e/;
3. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-r-l-/: */arbol-e/.

L'étimu protorromance conoz dos descendientes asturianos *árbore* y *árbol*. El primeru, documentáu de magar el sieglu XIII (DELIA), continúa'l tipu orixinal */arbor-e/. El segundu, documentáu en 1221 ([*aruol*], DELIA), presenta una disimilación progresiva */-r-r-/ > */-r-l-/), lo que lu fai remontar al tipu 3. */arbol-e/. Razones xeollingüístiques, ente les que s'atopen el fechu de que'l rumanu y el francoprovenzal namái conozan el tipu */arbor-e/ y que la mayor parte de los idiomes qu'ufren el tipu */arbol-e/, ente ellos l'asturianu, presenten tamién el tipu non disimiláu, lleven el autor del artículu a camentar */arbor-e/ como un arcaísmu y la forma */arbol-e/ (xunto cola otra forma disimilada [*/-r-r-/ > */-l-r-/] */albor-e/, non representada n'asturianu) como una anovación, que nun llogró «triunfar completamente» (Álvarez Pérez 2014-2015 en DÉRom. Ast. *árbore* remonta a una forma del protorromance *stricto sensu*, */arbor-e/, mentanto qu'*árbol* continúa un protorromance más serondu, yá que nun tien representantes en sardu nin tampoco en rumanu, pero que ye entá enforma antiguu como amuesa'l so cognáu vegliotu *ʃjuárbuʎ*.

L'artículu */mʊlg-e-/ conoz dos subdivisiones, les dos de tipu fonolóxicu: I. Tipu orixinal */mʊlg-e-/; II. Tipu anováu */mʊng-e-/. L'étimu protorromance conoz dos descendientes asturianos, *muxir* y *muñir*. El primeru remonta al tipu orixinal */mʊlg-e/, mentes que *muñir* únvianos a un protorromance más serondu, */mʊng-e-/, tipu anováu por mor de l'atraición paronímica qu'entremez */mʊlg-e-/ con */e'mʊng-e-/ v. tr. 'sonar', col que comparte dellos rasgos (fonemes en común, estructura prosódica idéntica, mesma clase flexonal, archisemema 'provocar la escreción d'una sustancia orgánica') y que foi desaniciáu na mayor parte del territoriu catalanófonu por *munyir* (Delorme 2014-2015 en DÉRom s.v.)¹⁸.

L'étimu protorromance */nod-u/ tien tamién dos continuadores asturianos, *noyu* y *nudu*. *Noyu*, como los cogaos de toles rames romániques menos el dálmata, el friulanu y el lladinu, continúa'l tipu orixinal */nod-u/, que sufre, sicasí, una síncope de la /-d-/ y la epéntesis d'una yod:

Nel dominiu ástur dende NŌDUS sigue direutamente *nodo* y, con perda de la -d- *nou (→ disimiláu en *noi*); la perda de la -d- xeneró un intentu de reposición epentética gracies a una yod (§4.2.7) como vemos en *noyu* (cfr.) y nos términos derivaos → *renoyar (→ *renoyu*) o *renuyar → *arrenuyáu* (cfr.). (DELIA s.v. *nuedu*).

Pela contra, *nudu* remonta a un tipu evolucionáu */nud-u/ que, amás del asturianu, sólo tien continuadores en gascón sud-oriental ([*nyʔ*]), catalán (*nu*) y español (*nudo*). La vocal del tipu evolucionáu queda ensin esplicar, los mesmo que la de los cogaos de la parte occidental de la Península Ibérica, esp. *nuedo*, ast. *ʎnuedu* y

¹⁸ Evocando «la matexa consonant nasal anòmala» n'italianu, en portugués y n'otros dialeutos románicos, supón Coromines que «una base comuna, com ara *MUNGERE degué existir en una fase molt antiga del període romànic del llatí, en el naixement de la qual cooperaria la influència del ll. *emungere* o *ungere* 'mocar', 'llevar els mocs', amb la tendència a propagar la nasalitat de la consonant inicial.» (DECAT s.v. *munyir*).

portugués *nó*, onde la so diptongación o apertura presupondría una base */nɔd-u/, tamién ensin esplicación (Dworkin/Maggiore 2014-2015 en DÉRom s.v.)¹⁹.

4.2.2. El tipu fonolóxicu del asturianu y el de los otros idiomes románicos peninsulares

¿Cómo se reparten los cogaos asturianos ente los distintos tipos fonolóxicos protorrománicos, en comparanza colos cogaos de los otros idiomes románicos peninsulares? Consideremos los 12 artículos del DÉRom, de los 104 con representación n'asturianu, que lleven subdivisiones fonolóxiques.

	<i>étimu protorromance</i>	<i>n^u subdiv.</i>	<i>subdivisiones fonolóxiques</i>	<i>cat.</i>	<i>esp.</i>	<i>ast.</i>	<i>gal.</i>	<i>port.</i>
1.	*/'akuil-a/	1	I. Tipu orixinal: */'akuil-a/	<i>àguila</i>	<i>águila</i>	<i>águila</i>	<i>águia</i>	<i>águia</i>
2.	*/'arbor-e	2	I.1.1. o/y II.1.1 o/y II.2.1. o II.3.1. Tipu orixinal (ensin disimilación): */'arbor-e/	<i>arbre</i>	aesp. <i>arbor</i>	<i>árbore</i>	<i>árbore</i>	<i>árvore</i>
		3	II.1.2. o/y 3.3. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-l-r/: */'albor-e/	<i>albre</i>				
		4	I.1.3. o/y II.2.3. o/y II.1.3. o/y II.3.3. Tipu disimiláu */-r-r-/ > */-r-l/: */'arbol-e/		<i>árbol</i>	<i>árbol</i>	agal. <i>arvol</i>	aport. <i>arvol</i>
3.	*/'βad-u	5	II. */'βad-u/		<i>vado</i>	<i>vau</i>	<i>vao</i>	<i>vau</i>
		6	III. Tipu fonolóx. anovador */'uad-u/	<i>gual</i>				
4.	*/'ɛder-a	7	I. */'ɛder-a	<i>eira</i>	<i>hiedra</i>	<i>yedra</i>	<i>hedra</i>	<i>hera</i>
		8	II. */'ɛler-a/	ros. <i>helra</i>				
5.	*/'φɛn- u/ ~ */'φɛn-u/	9	I. */'φɛn- u/	<i>fe</i>	<i>heno</i>	ast. orient. <i>h.enu</i>		
		10	III. */'φɛn-u/ o */'φɛn-u/				<i>feo</i>	['feo]
6.	*/'φratr-e/	11	I. Tipu orixinal: */'φratr-e/	acat. <i>frare</i>	<i>frare</i> , aesp. <i>fradre</i>			
		12	II. Tipu disimiláu: */'φrat-e			<i>frade</i>	<i>frade</i>	<i>frade</i>
7.	*/'kas'tani-a/ ~ */'kas'tini-a	13	I. */'kas'tani-a/	<i>castanya</i>	<i>castaña</i>	<i>castaña</i>	<i>castaña</i>	<i>castanha</i>
8.	*/'mulg-e	14	I. Tipu orixinal:	cat. dial.		<i>muxir</i> ²⁰		

¹⁹ Los autores del articulu atopan que les destremaes hipótesis emitíes «croisement avec un lexème italique (non identifié), métaphonie provoquée par la voyelle finale du nominatif pluriel */'nod-i/, influence analogique de protorom. */'nud-u/ adj. 'nu' (cf. REW₃ s.v. *nūdus*) ou bien, au niveau idioroman, d'esp. *nudillo* s.m. 'jointure' et/ou *añudar* v.tr. 'nouer'» nun son muncho convincentes.

			*/'mɔlg-e	<i>mullir</i>				
		15	II. Tipu anováu por mor d'atraición paronímica: */'mɔng-e	ros. <i>['mujə]</i>	aesp. <i>muñir</i>	<i>muñir</i>	agal. <i>monger</i>	port. sept. <i>monger</i>
9.	*/'nɪβ-e/	16	II. Tipu con atraición paronímica: */'nɛβ-e/	<i>neu</i>	<i>nieve</i>	<i>nieve</i>	<i>neve</i>	<i>neve</i>
10.	*/'nod-u/	17	I. Tipu orixinal: */'nod-u/			<i>noyu</i>	<i>noo</i>	<i>noo</i>
		18	II. Tipu evolucionáu: */'nud-u/	['nu]	<i>nudo</i>	<i>nudu</i>		
11.	*/re'tund-u/	19	I. Tipu orixinal: */re'tund-u/	<i>redó</i>	<i>redondo</i>	<i>redondu</i>	<i>redondo</i>	<i>redondo</i>
12.	*/'tɔn-a-/	20	Tipu orixinal: */'tɔn-a-/				<i>toar</i>	<i>toar</i>
		11	II. Tipu con inxerimientu espresivu de */-r-/ : */'trɔn-a-	<i>tronar</i>	<i>tronar</i>	<i>tronar</i>	<i>tronar</i>	<i>troar</i>

Cuadru 6. El funcionamientu del asturianu nes subdivisiones fonolóxiques

Nel Cuadru 6 vense les subdivisiones de los 12 artículos que comporten cogaos nún o más idiomes románicos peninsulares y pue facese comparanza de les llinies d'ascendencia de los cogaos asturianos coles de los otros cogaos peninsulares. Tienen en total 21 subdivisiones y, d'elles, 15 tienen un cognáu asturianu²¹.

Nestes subdivisiones prevalece una primer categoría onde l'asturianu funciona xunto colos otros cuatro idiomes románicos peninsulares, esto ye, que los cinco idiomes peninsulares tán representaos na mesma subdivisión. Son 8 les subdivisiones que s'inxeren nesta categoría (n°s 1, 2, 7, 13, 15, 16, 19 y 21 del cuadru), lo que representa más de la metade del conxuntu de subdivisiones fonolóxiques con cognáu asturianu. Esta categoría pue xebrase en dos grupos. Nel primeru (n°s 1, 13, 16, 19), los cinco idiomes peninsulares que s'alcuentren nuna mesma subdivisión nun apaecen n'otres subdivisiones, lo que significa que tolos cogaos peninsulares remontan a un mesmu tipu fonolóxicu protorrománicu. Ye'l casu de */'akul-a/, onde tolos cogaos peninsulares, ente ellos ast. *águila*, remontan al tipu orixinal I. */'akul-a/, presente en tolos territorios de la Rumania, mentes que los otros cogaos románicos repártense ente esti tipu orixinal y cuatro subtipos etimolóxicos evolucionaos (II. */'aikul-a/; III. */'akul-a/ ~ */'aukul-a/; IV. */'akuli-a/ y V. */'auguil-a/) desconocíos n'Iberia; no que se refier a */'kas'tani-a/ ~ */'kas'tini-a/, el tipu I. */'kas'tani-a/ axunta a tolos idiomes peninsulares, entre ellos ast. *castaña*, mentanto que'l tipu II. */'kas'tini-a/ nun tien continuadores na Península; de */'nɪβ-e/, el tipu I. */'nɪβ-e/ nun ta representáu na Península, mentes que'l tipu II. */'nɛβ-e/, evolucionáu por atraición paronímica axunta todos los cogaos peninsulares, ente ellos ast. *nieve*; de */re'tund-u/, el tipu original I. */re'tund-u/ tien representación en tolos idiomes peninsulares, mientres que los tipos II.1. */ro'tond-u/, II.2. */to'rond-u/ y III.

²⁰ Hai tamién un cognáu n'aragonés septentrional *muyi*.

²¹ Nesti Cuadru apaecen namái les subdivisiones que tienen continuadores románicos peninsulares y non el conxuntu de subdivisiones de los artículos mentaos.

*/tɔnd-u/, son desconocíos na Península. Nel segundu grupu (subdivisiones n°s 2, 7, 15 y 21), pelo contrario, si los cinco idiomes peninsulares s'asitien nuna mesma subdivisión, dalgún d'ellos pue tamién tener representantes n'otra, lo que significa que non tolos cogaos remonten a un mesmu tipu fonolóxicu. Ye lo que se pue ver nel artículu */arbor-e/, onde tenemos al asturianu representáu con dos variantes, *árbore*, que continúa'l tipu orixinal */arbor-e/, representáu nos cinco idiomes peninsulares, y *árbol*, continuador del tipu disimiláu */arbol-e/, que tamién tien representación nos demás idiomes peninsulares menos el catalán *albre* (que figura, aislláu, baxo l'otru tipu disimiláu */albor-e/). En */eder-a/, tolos idiomes peninsulares remonten al tipu I. */eder-a/, inclusive ast. *yedra*, pero'l catalán, cola so variante rosellonesa *helra*, ta tamién representáu baxo'l tipu II. */eler-a/. En */mɔlg-e/, el tipu orixinal I. */mɔlg-e/-ta representáu n'asturianu cola variante *muxir*, pero tamién en catalán dialeutal y n'aragonés septentrional, mentanto que'l tipu II. evolucionáu por atraición paronímica */mɔng-e/-conoz mesmamente un continuador n'asturianu cola variante *muñir*, al par del rosellonés, del español antiguu, del gallegu antiguu y del portugués septentrional. En */tɔn-a/, el gallegu y el portugués son los únicos idiomes peninsulares que tienen continuadores del tipu I. */tɔn-a/, mientres que'l tipu II. */trɔn-a/, formáu por inxerimientu espresivu de */-r-/, tien continuadores nos cinco idiomes peninsulares, entre ellos ast. *tronar*.

A esta primer categoría pue amestáse-y una segunda (subdivisiones n°s 4 y 5), onde nuna mesma subdivisión tán representaos tolos idiomes peninsulares menos el catalán. Dos protollexemes pertenecen a esta segunda categoría: */arbor-e/ y */βad-u/. En */arbor-e/, la subdivisión n^u 4 del cuadru, representada por */arbol-e/, tipu disimiláu de */arbor-e/, al que remonta'l cognáu asturianu *árbol*, nun tien representante en catalán, del que'l cognáu *albre* figura, aislláu, na subdivisión n^u 3, baxo'l tipu disimiláu */albor-e/. Lo mismo asocede con */βad-u/, onde'l tipu II. */βad-u/ axunta los cogaos peninsulares, ente ellos ast. *vau*, menos el catalán, que figura baxo'l tipu fonolóxicamente anovador */uad-u/.

Al llau de les dos primeres categorías, onde l'asturianu funciona colos demás idiomes peninsulares, incluyendo o non el catalán, hai una tercer categoría, compuesta por dos casos (subdivisiones n°s 10 y 18) nes que l'asturianu funciona col español y tamién el catalán. En */φen-u/ ~ */φen-u/, l'asturianu oriental *h.enu*, xunto col catalán y l'español, remonta al protollexema con vocal tónica zarrada */φen-u/, mentanto que'l gallegu y el portugués antiguu tanto puen provenir de */φen-u/ como de */φen-u/. En */nod-u/, como viemos más arriba, *noyu* ye'l continuador del tipu orixinal */nod-u/, que tamién xeneró'l gallegu antiguu y el portugués antiguu, pero *nudu* remanez d'un tipu evolucionáu */nud-u/, que tien tamién continuadores en catalán y n'español.

Na cuarta categoría (subdivisiones n°s 12 y 17), l'asturianu funciona xunto col gallegu y portugués. En */φratr-e/, l'asturianu *frade*, como'l gallegu y el portugués, viene de un tipu disimiláu */φrat-e/, mientres que'l catalán y l'español continúen el tipu orixinal */φratr-e/. Y en */nod-u/, como vimos na tercer categoría, l'asturianu *noyu*, como'l gallegu antiguu y el portugués antiguu, ye un continuador del tipu orixinal */nod-u/.

La categoría postrera queda mui amenorgada, con un elementu solu (subdivisión n^u 14), por cuenta de la curtia presencia del aragonés hasta agora nel DÉRom. Nesta categoría, l'asturianu, nuna de les sos dos variantes, *muxir* (al par de *muñir*) funciona col catalán dialeutal y l'aragonés.

Na mayor parte los casos (8 sobre 15), perpruébase l'aunión de los 5 idiomas románicos peninsulares dende'l puntu de vista de la variación fonolóxica (1ª categoría). Los 7 casos que queden xébreense d'una manera mui homoxénea ente la segunda categoría (onde l'asturianu funciona con todos menos cat.), la tercera (con cat. y esp.) y la cuarta (con gall. y port.), caúna con 2 casos, quedando aparte la quinta categoría (con cat. dial. y arag.) con un casu solu, poles razones conseñaes arriba. Nin tan siquieramente hai un idioma peninsular que paeza tener más afinidaes col asturianu o más distancia: de los 15 casos nos que l'asturianu aparez nuna subdivisión, funciona 11 veces col catalán, 12 col español, 12 col gallegu y 12 col portugués. Si tien una singularidá relativa, yá que la comparte col español, ye que, al contrariu del catalán (*albre*, *gual*, ros. *helra*), dende llueu, pero tamién del gallegu-portugués históricu (*feo*/ʔfēoʔ, *toar*/*toar*), l'asturianu enxamás queda aislláu, como se puede alvertir nel Cuadru. Esti fechu podría suxerir, na reconstrucción de la rama «iberorromance» (sacante'l catalán) una anterioridá del asturianu (y del español) en rellación col gallegu-portugués.

4.3. L'asturianu nes divisiones de tipu morfosintáuticu

Los artículos con representación n'asturianu que contienen subdivisiones morfosintáutiques son 19 (sobre 104). La presencia d'este tipu de subdivisiones débese, na mayor parte los casos, al camudamientu de xéneru que se dio nos idiomas románicos a partir del tipu orixinal del sustantivu protorromance (12 casos), que pue o non acompañase de remorfloxización. Otra razón ye'l camudamientu de flexón verbal que se dio ente'l protorromance y los idiomas románicos (4 casos). Queden tres casos singulares, */du-i/, */ʔak-e-/ y */laks-a/. Nel casu del numeral */du-i/, les subdivisiones correspuenden a los tres xéneros (masculín, femenín y neutru) pero tamién a los diferentes casos (nominativu y acusativu equí) de la declinación protorromance. Nel verbu */ʔak-e-/, la segunda subdivisión */ʔ-a-re/ axunta los cogaos heredaos d'esti tipu d'infinitivu, formáu por síncope de la sílaba /-ke-/ (al par del tipu orixinal */ʔak-e-re/, cfr. *supra*); y nel verbu */laks-a/, la segunda subdivisión */laks-i-a/ correspuende a un infinitivu con interfixu postradical-prerreflexivu /-i-/. El númberu total de subdivisiones morfosintáutiques d'estos 19 artículos ye 56. Los idiomas románicos peninsulares tán representaos en 32 d'elles y l'asturianu ta presente en 24, como se pue ver nel Cuadru 7²². A partir d'estes 24 subdivisiones, intentaremos ver si l'asturianu ta más averáu a dalgún idioma románicu peninsular.

	<i>étimu protorromance</i>	<i>nº subdiv.</i>	<i>subdivisiones morfosint.</i>	<i>cat.</i>	<i>esp.</i>	<i>ast.</i>	<i>gal.</i>	<i>port.</i>
1.	*/ali-u/ s.n.	1	I. s.n. > s. m.	<i>all</i> s.m.	<i>ajo</i> s.m.	<i>ayu</i> s.m.	<i>allo</i> s.m.	<i>alho</i> s.m.
		2	II. s.n.pl. > s.f.	acat. <i>alla</i> s.f.				
2.	*/arbor-e/ s.f.	3	I. xéneru fem. orix.		aesp. <i>árbol</i> s.f.		<i>árbore</i> / agal. <i>arvol</i> s.f.	<i>árvore</i> / aport. <i>arvol</i> s.f.
		4	II. xéneru másc. anovador	<i>arbre</i> / <i>albre</i> s.m.	aesp. <i>arbor</i> / esp. <i>árbol</i> s.m.	<i>árbore</i> / <i>árbol</i> s.m.		
3.	*/ʔad-u/	5	II. Tipu que					

²² Nesti cuadru, lo mesmo que nel anterior, namái se conseñen les subdivisiones que tienen continuadores románicos peninsulares y non el conxuntu de subdivisiones de los artículos mencionaos.

	s. [n. o m.]		presenta probablemente um cambéu de xéneru */βad-u/		vado ²³	vau s.m.	vao s.m.	vau s.m.
			III. Tipu fonolóx. anovador */uad-u/ s.m.	gual s.m. ²⁴				
4.	*/ϕamen/ s.n.	6	II. */ϕam-e/ s.f. recategoriz. f.	fam ²⁵ s.f.		fame s.f.	fame s.f.	fome s.f.
5.	*/lakt-e/ s.n.	7	II. Cambéu de xéneru: s.m.			ast.occ. lleche/ l.leite s.m.	leite s.m.	leite s.m.
		8	III. Cambéu de xéneru: s.m.	llet. s.f.	leche s.f.	lleche s.f.		
6.	*/lumen/ s.n.	9	I. */lumen/ étimu orixinal s.n. (>s.m.)	acat. llum s.m. ²⁶		llume s.m.	lume s.m.	lume s.m.
7.	*/pan-e/ s.m.	10	III. s.m. restauráu	pa s.m.	pan s.m.	pan s.m.	pan s.m.	pão s.m.
8.	*/pes-u/ s.n.	11	II. Recategor. (cambéu de xéneru): */pes-u/ s.m.	pe s.m.	peso s.m.	pesu s.m.	peso s.m.	peso s.m.
		12	III. Remorfolox. + recategoriz. */pes-a/ s.f. (<*/pes-a/ s.n.pl.)	pesa s.f.	pesa s.f.	pesa s.f.		
9.	*/plan't-agin-e/	13	II. Remorfolox. */plan't-agin-a/ s.f. ²⁷			llantaina s.f.		
		14	III. Recategoriz.: */plan't-agin-e/ s.m.		llantén s.m.	llantén s.m.	chantaxe s.m.	aport. chantagem s.m.
10.	*/pōnt-e/ s.m.	15	II. s.f. (fasteres llaterales y fasteres aisllaes)		puente s.f.	ponte s.f.	ponte s.f.	ponte s.f.
		16	III. s.m. restauráu ²⁸	pont s.f.				
11.	*/rap-u/ s.n.	17	I. Recategorización (cambéu de xéneru): s.n. > s.m.	rap s.m.	рабо s.m.	rabu s.m.	рабо s.m.	рабо s.m.
12.	*/sal-e/ s.m.	18	II. s.f. anovador	sal s.f.	sal s.f.	sal s.f.		
		19	III. s.m. restauráu				sal s.m.	sal s.m.

²³ En realidá, el continuador conseñáu baxo'l glotónimu «esp.» ye un lexema aragonés (cfr. *supra* 2.1.4 ex. n° 5).

²⁴ Si'l catalán figura aislladamente n'otra subdivisión, ye por razones fonolóxiques y non morfosintáuticas: tanto cat. *gual* como los descendientes del tipu II. son masculinos.

²⁵ Xunto a cat. *famina* < III. */ϕa'min-a/, s.f. remorfoloxización 1 (<*/ϕamin-a/ s.n.pl.) y d'esp. *hambre* < IV.*/ϕamin-e/ s.f., remorfoloxización 2.

²⁶ Xunto a cat. *llum* s.f. < II. */lum-e/, recategorización femenina y d'esp. *lumbre* s.f. III. < */lumin-e/ s.m./f., remorfoloxización flexonal.

²⁷ Esti tipu tamién tien continuador n'aragonés, 'plantaina' s.f.

²⁸ Esti tipu tamién tien continuador n'aragonés, 'puent' s.m.

13.	*'/du-i/ numb.card.pl.	20	I.2. m.pl.acus. *'/du-o-s/	<i>dos m.</i>	<i>dos m.</i>	<i>dos m.</i>	<i>dous m.</i>	<i>dous m.</i>
		21	II.2. f.pl.acus. *'/du-a-s/	<i>dues f.</i>	<i>aesp. dues f.</i>	<i>ast. occ. dúas f.</i>	<i>duas f.</i>	<i>duas f.</i>
		22	III. n.pl. *'/du-a/	<i>acat. doa</i>				
14.	*'/ðak-e-/ v. tr.	23	I. Tipu orixinal *'/ðak-e-re/	<i>fer</i>	<i>hacer</i>	<i>facere</i>	<i>facere</i>	<i>fazer</i>
		24	II. Tipu evoluc. *'/ð-a-re/	<i>acat. far</i>	<i>aesp. far</i>			
15.	*'/ðug-e-/ v. tr.	25	I. Flexón en *'/-e-/	<i>cat. n.-or. fuger</i>				
		26	II. Flexón en *'/-i-/	<i>fugir</i>	<i>huir</i>	<i>fluxir</i>	<i>fluxir</i>	<i>fugir</i>
16.	*'/kad-e-/ v. int.	27	I. Flexón en *'/-e-/	<i>caude</i>				
		28	I. Flexón en *'/-e-/	<i>acat. 「cader」</i>	<i>caer</i>	<i>cayer</i>	<i>caer</i>	<i>aport. caer</i>
17.	*'/kuer-e-/ v. tr.	29	I. Flexón orix. en *'/-e-/	<i>acat. querre</i>	<i>querer</i>	<i>querer</i>	<i>querer</i>	<i>querer</i>
		30	II. Flexón anovadora en *'/-i-/	<i>acat. querir</i>				
18.	*'/laks-a-/ v. tr.	31	I. *'/laks-a-/	<i>acat. lleixar</i>	<i>aesp. lexar</i>	<i>llexar</i>	<i>agal. leixar</i>	<i>aport. leixar</i>
19.	*'/luk-e-/ v. intr.	32	II. Flexón en *'/-i-/	<i>lluir</i>	<i>lucir</i>	<i>llucir</i>	<i>lucir</i>	<i>luzir</i>

Cuadru 7. El funcionamientu del asturianu nes subdivisiones morfosintáutiques

Nuna primera categoría, representada con 13 subdivisiones (n°s 1, 5, 10, 11, 17, 20, 21, 23, 26, 28, 29, 31 y 32), los 5 idiomas peninsulares remontan al mesmu tipu morfosintáuticu, tando representaos na mesma subdivisión. Nel casu de *'/βad-u/ II. (n^u 5), si'l catalán figura aislladamente n'otra subdivisión ello ye por razones fonolóxiques y non morfosintáutiques: tanto cat. *gual* como los descendientes del tipu II. son masculinos. El sustantivu neutru *'/pes-u/ tien continuadores de 3 tipos: I. Tipu orixinal *'/pes-u/ (pl. *'/pes-ora/) s.n., ensin continuadores peninsulares; II. Tipu proveniente d'una recategorización (cambéu de xéneru): *'/pes-u/ s.m., con continuadores nos cinco idiomas peninsulares (n^u 11); III. Tipu proveniente d'una remorfologización acompañando una recategorización (cambéu de xéneru): *'/pes-a/ s.f. (<*'/pes-a/ s.n.pl.), con continuadores en cat. ['pəza], esp. *pesa* y ast. *pesa* (n^u 12). Nel numeral cardinal *'/du-i/, tolos idiomas peninsulares provienen de les formes del acusativu, tanto pal masculín *'/du-o-s/ (n^u 20) como pal femenín *'/du-a-s/ (n^u 21), singularizándose'l catalán, que continúa tamién (aunque con representación mui lllimitada)²⁹ el neutru plural *'/du-a/, *doa* (n^u 22). El verbu *'/luk-e-/ conoza descendientes de tres subtipos flexonales: I. *'/lu'k-e-re/; II. *'/lu'k-i-re/; III. *'/luk-e-re/, tando tolos idiomas peninsulares axuntaos col tipu II. *'/lu'k-i-re/ (n^u 32).

Na segunda categoría, que tien 2 subdivisiones, *'/plan't-agin-e/ III. (n^u 14) y *'/pōnt-e/ II. (n^u 15), l'asturianu va col «español» (en realidá col aragonés, *cfr.* nota 20)

²⁹ «En catalan, le cognat neutre semble avoir disparu assez rapidement», Benarroch 2014-2016 s.v. *'/du-i/, nota n° 13; *cfr.* DECat 3, 191: «sembla que hi havia hagut una arcaica forma neutra *doa* («*doa* milia passes» [...]), d'acord amb la conservació de plurals neutres en -a (el mateix *milia* n'és un) pròpia d'aquest llenguatge arcaic, on es deia encara *la braça* per 'els braços' [...]. Això desaparegué de seguida». (Benarroch 2014 en DÉRom s.v. *'/du-i/ n. 13).

y col gallegu y el portugués, quedando'l catalán aparte. El casu del artículu */plan't-agin-e/ ye muncho interesante pal asturianu. De les tres subdivisiones que comporta l'artículu (I. Sustantivu orixinal femenín (solo n'italianu); II. Remorfoloxización con caltenimientu del xéneru; III. Recategorización, con cambéu de xéneru pero vuelta a la forma inicial en -e), l' asturianu ye l'únicu de los 5 idiomes peninsulares citaos representáu na subdivisión II. (*/plan't-agin-a/ s.f.) cola forma *llantaina*, compartiendo tovía'l so étimu col aragonés, y l'únicu que conoz dos formes y dos xéneros, la primera, *llantaina* s.f., continuadora de II. (*/plan't-agin-a/ s.f.) y la segunda, *llantén* s. m., resultáu de III. (*/plan't-agin-e/ s.m.).

La tercer categoría, compuesta de 4 subdivisiones (n°s 4, 8, 12 y 18), continúa asociando l'asturianu al español, añadiendo-y el catalán. Los 4 casos son sustantivos. Los artículos */lakt-e/ y */sal-e/ presenten un funcionamientu asemeyáu no que se refier al asturianu (véase Bastardas/Buchi/Cano 2013a). En dambos artículos les subdivisiones tienen como orixe les diferencies de xéneru que s'observen ente los diferentes cogaos y qu'empobinen a xebrar los artículos en 3 grupos. L'asturianu ye l'únicu idioma peninsular que tien los dos xéneros. Según Dardel (1965: 14; 1976: 75-82; 1996: 8), */lakt-e/ y */sal-e/, como tamién */ϕel-e/, */mar-e/, */mel-e/ y */sangu-e/, formen un grupu de sustantivos orixinalmente masculinos y que pasaron a femeninos nuna gran parte de la Romania yá na dómina protorromance. Nel casu de */lakt-e/, la reconstrucción románica dexó remontar a un étimu orixinal neutru, que namái ta continuáu nel grupu rumanu (subdivisión I.) y que, darréu d'ello, falta nos idiomes peninsulares, que se reparten ente la II., masculín y la III., femenín. Como nel casu de */plan't-agin-e/, l'asturianu ye l'únicu de los idiomes peninsulares que tien representación en dos subdivisiones, equí II. y III., con dos diferencies, pero: (1) trátase d'una recategorización ensin cambéu nel significante; (2) el repartu de les dos variantes de *lleche* (s.f. y s.m.) ye diatópica y fáise en distribución complementaria, la variante occidental masculina baxo II., como'l gallegu y el portugués, y la variante oriental femenina col III., como l'español, lo que confirma los datos proporcionaos pol DELIA: «Los términos asturianos combínense, xeneralmente, con art. *el* nel occidente y con *la* nel centro-oriente» (DELIA; Bastardas/Buchi/Cano 2013a: 30). Nel casu de */sal-e/, l'étimu orixinal masculín sólo tien continuadores en sardu (subdivisión I.), repartiéndose los otros idiomes peninsulares ente la II., femenín y la III. masculín restauráu. Equí tamién l'asturianu ye l'únicu d'estos idiomes representáu en dos subdivisiones, II. y III.: *sal* conoció dende la Edá Media una dulda ente los dos xéneros, lo que se produz tamién con sustantivos que denominen entidaes non cuntables, como *lleche*, *llume*, *mar*, *miel* y *sangre*. Pero la vacilación relativa al xéneru del lexema asturianu *sal* nun ta tan clara dende'l puntu de vista diatópicu como nel casu de *lleche*, porque, a pesar d'ocupar una zona que correspuende mayormente al asturianu occidental, la variante masculina allóngase hacia l'este llegando casi al estremu oriental d'Asturies (Ribeseya y Cabrales), mentanto que la femenina queda finxada en tres noyos asitiaos nes zones central y oriental, correspondiendo a los conceyos de Bimenes, Llaviana y Sobrescobiu, Parres, Llanes (véase'l mapa de Bastardas/Buchi/Cano 2013a: 21 y los mapes 1 y 3 de García Arias 2003). En dambos casos, paez que la vacilación de xéneru data de la época medieval y caracteriza les entidaes non-cuntables.

Na cuarta categoría, con 4 subdivisiones (n°s 6, 7, 9 y 19), vense casos nos que l'asturianu alcuéntrase na mesma subdivisión que'l gallegu y el portugués, con o ensin el catalán. Equí son tamién namái que sustantivos. Puen dividise en dos grupos. Per una parte, */lakt-e/ y */sal-e/, que yá viemos y per otra */ϕamen/ y */lumen/. Al contrariu

de la situación precedente, equí, cuando l'asturianu funciona col gallegu y portugués, pue ser con (*/' ϕ amen/ y */'lumen/) o ensin (*/'lakt-e/ y */'sal-e/) el catalán³⁰.

Na cabera categoría, con una subdivisión sola (n^u 13), l'asturianu *llantaina* s.f. solo comparte la mesma subdivisión morfosintáctica col aragonés 'plantaina' s.f.

En más de la metade de les ocurrencies (13/24) tolos idiomes peninsulares apaecen nes mesmes subdivisiones morfosintáutiques. Los verbos son los que presenten una homoxeneidá más grande, yá que tolos continuadores románicos peninsulares queden nes mesmes subdivisiones, menos el catalán que, amás de tener un representante na mesma subdivisión que los demás idiomes, pue tamién tener otru n'otra subdivisión, o como dialeutalismu (cat. n.-orient. *fúger* al llau de *fugir*), o como diacronismu (acat. *far* al llau de *fer* [pero tamién aesp. *far* al llau d'*hacer*]; acat. *querir* al llau de *querre*), o porque la forma contemporánea suplantó la forma antigua (*caure*, al llau de acat. 'cader'), lo que nun resulta nada estraño yá que'l catalán ye l'únicu de los cinco idiomes peninsulares que tien una conxugación con 4 grupos. Dexando'l catalán aparte, los casos que presenten diverxencies son toos sustantivos y ye difícil decir si l'asturianu queda más cerca del español o del gallegu-portugués: funciona col español en 4 casos y col gallegu y portugués tamién en 4 casos. Ast. *árbore/árbol* s.m. ta del llau d'aesp. *árbor*/esp. *árbol* s.m. (y cat. *arbre/albre* s.m.) y ast. *pesa* s.f. del llau de esp. *pesa* s.f. (y cat. *pesa* s.f.). Sicasí, ast. *fame* s.f. funciona col gal. *fame* s.f. y port. *fome* s.f. (y cat. *fam* s.f.) y ast. *llume* s.m. col gal./port. *lume* s.m. Pa los sustantivos asturianos que conocen dos variantes en cuantes al xéneru, una funciona col español y la otra col gallegu-portugués, como se pue ver con ast. orient. *lleche* s.f. y esp. *leche* s.f. vs ast. occid. *lleche* s.m. y gal./port. *leite* s.m.; ast. *sal* s.f. y esp. *sal* s.f. vs ast. *sal* s.m. y gal./port. *sal* s.m., sacante los dos continuadores asturianos de */plan't-agin-e/, *llantén* s.m. vs *llantaina* s.f., nos que la primer variante tien cogaos gallegu, *chantaxe* s.m. y portugués, *chantagem* s.m., la segunda variante nun tien cognáu español (y sí aragonés, 'plantaina' s.f.). De manera xeneral, nengún idioma peninsular paez tener nin más afinidaes col asturianu nin más distancia: de los 24 casos nos que l'asturianu apaec nuna subdivisión, funciona 19 veces col catalán, 20 col español, 19 col gallegu y 19 col portugués.

4.4. L'asturianu nes subdivisiones de tipu semánticu

De los 104 artículos del DÉRom con representación n'asturianu, 31 tienen subdivisiones semántiques. Hai que destacar que l'aspeutu semánticu ye'l qu'orixina'l mayor númberu d'artículos con subdivisiones (12 pal aspectu fonolóxicu y 19 pal morfosintáuticu). De fechu, la reconstrucción semántica del étimu protorromance ye un de los aspectos más orixinales y más importantes del proyectu DÉRom. La polifonía semántica de los continuadores romances lleva, o non (en casu d'evolución semántica idiorromance), a reconstruyir un étimu protorromance polisémicu. Esta polisemia traduzse por un regular nuna pluralidá de subdivisiones, representando cada subdivisión ún de los destremaos semes del étimu protorromance, anque en dellos casos de bisemismu del étimu, por razones varies, los materiales del artículu apaecen nun bloque únicu (cfr. Chauveau 2014: 202-203).

El númberu total de subdivisiones semántiques de los 31 artículos ye de 77, de les 56 tienen representación n'asturianu. 40 d'elles son comunes a los 5 idiomes peninsulares y 10 a toos menos el catalán. Hai, acordies con ello, muncha más homoxeneidá ente los continuadores románicos peninsulares nel planu semánticu que

³⁰ Notemos que'l continuador asturianu de */ ϕ amen/ podría tamién venir de IV. */ ϕ amin-e/, yá que /-m-/ ye'l resultáu regular del grupu /-mn-/ secundariu (DELIA s.v. *fame*; Buchi/González Martín/Mertens/Schlienger 2015).

nos planos fonolóxicu y morfosintáuticu. Los 6 casos que presenten diverxencies vense nel cuadru 8:

	<i>étimu protorromance</i>	<i>subdiv. semántica</i>	<i>cat.</i>	<i>esp.</i>	<i>ast.</i>	<i>gal.</i>	<i>port.</i>
1.	*/arbor-e/	3. exa principal	<i>arbre</i>	<i>árbol</i>	<i>árbol</i>		
2.	*/kresk-e/	II. v. intr. 'medrar'	acat. <i>créixer</i>	aesp. <i>crecer</i>	<i>crecer</i>		
3.	*/lumen/	1. llámpara	<i>llum</i>	<i>lumbre</i>	<i>llume</i>		
4.	*/ti'tion-e	II. 'tizón' (nome que se da a delles races de fungos qu'infesten el pan)		<i>tizón</i>	<i>tizón</i>		
5.	*/dis-kaβa'llik- a-/	I.2. 'facer baxar (del caballu)' (tr.dir.)	<i>descavalcar</i>		aast. <i>descaualgar</i> ³¹	agal. <i>descavalgar</i>	<i>descavalgar</i>
6.	*/ϕamen/	3. 'deséu'	<i>fam</i>		<i>fame</i>	<i>fame</i>	<i>fome</i>

Cuadru 8. Artículos con diverxencies semántiques ente los continuadores románicos peninsulares

Nestes 6 subdivisiones semántiques, l'asturianu funciona col español en 4 casos (3 col catalán y unu ensin) y en 2 col gallegu-portugués (los dos col catalán). Paez que l'asturianu tien más afinidaes col español que col gallegu-portugués nel planu semánticu, pero los casos son demasiao pocos pa sacar cualquier conclusión xeneral.

L'asturianu pue singularizase tamién pola ausencia d'un tipu semánticu presente n' otros idiomas peninsulares. Esto produzse en 21 de les 77 subdivisiones semántiques. Más interesantes son los casos nos que l'asturianu ye l'únicu de los cinco idiomas peninsulares que nun tien un sentíu específicu. Nel casu de */døl-u/, los sos continuadores conocen 5 sentíos –I. 'dolor físicu', representáu sólo n'español; II. 'dolor moral', común a los cinco idiomas; III.1. 'duelu', común a toos menos l'asturianu; III.2. 'manifestación de duelu' y IV. 'compasión', común a los cinco idiomas–, pero l'ausencia del asturianu nun ye significativa yá que los sentíos III.1. y III.2. son mui asemeyaos. Nel artículu */ka'βall-ik-a-/, de los cuatro semantismos que conoz l'étimu protorromance, I.1. (intr.) 'tar a caballu'; I.2. (tr. dir.) 'montar (a caballu o a otru animal)'; II. (tr. dir.) 'acaballase (encima d'algo)'; III. tr. dir. 'montar (a una fema)', l'asturianu *cabalgar* namái apaez nel primeru y ye l'únicu idioma que falta nos tres siguientes. Lo mesmo asocede col verbu deriváu del precedente, */m-ka'βall-ik-a-/, cola diferencia de que pa esti verbu l'últimu sentíu II.2. (tr. dir.) 'aparease con una fema' sólo tien un continuador en rumanu, faltando en tolos idiomas peninsulares. Otru casu ye'l de */res'pønd-e-/, pal que l'asturianu *responder* namás conoz el sentíu concretu 'contestar', y ún de los dos sentíos astrautos, el de 'ser responsable' (II.2.), desconociendo'l sentíu astrautu 'corresponder' (II.1), al contrariu que los otros cuatro idiomas. Nel aspeutu semánticu más que n'otros (fonolóxicos o morfosintáuticos), les ausencias del asturianu (lo mesmo que les d'otros idiomas) puen debese a llagunes na documentación, yá que los diccionarios munches veces nun estrinquen tolo referíu a pluralidá de significaos de los lexemes.

5. CONCLUSIÓN

³¹ Aast. *descaualgar* pue amestase a la llista de verbos asturianos con prefixu *des-* d'herencia protorromance (<*/dis-/) propuesta en Buchi 2010.

L'exame de los cogaos asturianos del DÉRom amosó, d'entamu, una pergrán representación d'esti idioma ente los continuadores de los étimos protorromances, con más d'un 90% d'artículos que tienen, polo menos, un cognáu asturianu. En dalgunos casos, los cogaos asturianos d'un mesmu étimu protorromance son dos, ún que remonta al tipu orixinal y otru que remonta a un subtipu etimolóxicu (*árbore* y *árbole*, por exemplu).

Anque ente los oxetivos del DÉRom nun figura'l de desendolcar la variación dialeutal del léxicu, les variantes dialeutales del asturianu fueron, en dellos casos, necesaries pa la reconstrucción del étimu protorromance, bien porque un lexema o una unidá léxico-morfolóxica nun esiste nel asturianu común (*h.enu*, namái n'ast. oriental; *dúas*, namái n'ast. occid.), bien porque presenta aspeutos fonolóxicos (*aigla* n'ast. occid. y *áliga* n'ast. orient., xunto a *águila* n'ast. común) o morfosintáuticos (*lleche* s.m. n'ast. occid. y s.f. n'ast. orient., *sal* s.f. o s.m.) distintos según la variedá asturiana. Los aspeutos diacrónicos del asturianu son interesantes a diversos niveles. Los testigos d'un estáu antiguu de la llingua asturiana *azeto*, *descaualgar*, *exir*, *xacer*, *llogu* y *-miente* son los únicos continuadores de los étimos protorromances correspondientes –yá que na llingua contemporánea sustituyéronlos competidores– y, poro, son imprescindibles pa la reconstrucción d'estos étimos. Amás, l'asturianu caltién aspectos arcaicos que lu estremen de los otros idiomas peninsulares, al caltener, por exemplu, lexemes con cogaos que nun s'alcuentren nos otros idiomas peninsulares, como *ascuchar*, o tamién semantismos que yá nun existen nestos idiomas, como'l de 'valir pa daqué' pa *prestar* o 'medrar' pa *crecer*. Pero, sobre too, l'asturianu ye un idioma esencial pa la datación del léxicu románicu. La consulta sistemática, per parte del DÉRom, del DELIA como fonte de datación amosó once casos nos que'l cognáu asturianu lleva la fecha de primera documentación pal conxuntu de los idiomas románicos. Lo mesmo pasa en rellación colos idiomas románicos peninsulares, yá qu'en nueve casos, el cognáu percontia la fecha de primera documentación pal conxuntu d'estos idiomas y, amás, en dalgunos casos, la fecha de primera documentación del asturianu ye enforma anterior a la más aneya de los otros cogaos peninsulares (casos de *frade*, *diez*, *pesu* y *diente*).

Al estudiar la representación de los cogaos asturianos en rellación cola de los otros idiomas románicos peninsulares, atopamos que pa casi dos tercios de los étimos protorromances (7/11), los que nun tienen continuadores n'asturianu tampoco los tienen nos otros idiomas románicos peninsulares. L'análisis señala una dixebrá ente los étimos protorromances que tienen un tipu etimolóxicu únicu (nos artículos con estructura simple) y los que tienen dellos: na nuesa muestra vese que si tienen un continuador n'asturianu tamién tienen continuadores nos otros idiomas peninsulares (con dalguna restricción pal catalán), lo que nun ye'l casu de los primeros. Amás, na mayor parte de los artículos nos que l'étimu protorromance tien dos continuadores (*árbore/árbol*, *llantaina/llantén*, *muxir/muñir*, *noyu/nudu*), proveniente caún d'un subtipu diferente, los otros idiomas namái tienen unu.

La comparanza de los rasgos fonolóxicos, morfosintáuticos y semánticos del asturianu colos de los otros idiomas peninsulares nun amosó nenguna singularidá nidia d'esti idioma en rellación colos sos vecinos nin tampoco un averamientu más grande al español o al gallegu-portugués. Ye a nivel fonolóxicu, sicasí, onde s'observaron les mayores desigualdaes en rellación colos otros idiomas peninsulares. Amás, la comparanza amosó que, al contrariu que'l catalán y que'l gallegu-portugués, l'asturianu nunca nun queda aisláu nes subdivisiones de los artículos del DÉRom, lo que sedría compatible con una anterioridá del asturianu na xénesis de la rama «iberorromance» (sacante'l catalán) en rellación col gallegu-portugués. El númberu redució d'étimos

protorromances ensin continuadores n'asturianu (en rellación colos continuadores de los demás idiomas peninsulares) y el fechu de que, na mayor parte los casos, si un lexema falta n'asturianu tamién falta nos otros idiomas peninsulares nun desmienten, mui al contrariu, esta hipótesis. Nel planu morfosintácticu, si los verbos son los más homoxéneos (fuera parte'l catalán), les diferencies más grandes alviértense al nivel de los sustantivos, que se reparten de manera mui acionada ente los que señalen un averamientu mayor col español y los que tán más cercanos al gallegu-portugués. L'aspeutu semánticu ye'l que reviste mayor homoxeneidá ente los idiomas románicos peninsulares, revelándose malapenes seis casos de diverxencies ente los sememes de los cogaos asturianos y los de los sos equivalentes peninsulares. Sicasí, y con toles reserves qu'han tenese en cuenta en razón de lo pequeño de la muestra, les subdivisiones semántiques de los artículos del DÉRom paecen presentar más afinidades del asturianu col español que col gallegu-portugués.

Estos elementos d'análisis de los cogaos asturianos nel DÉRom amuesen hasta qué puntu la llingua asturiana ye esencial pa la reconstrucción de los étimos protorromances y dende ehí, pa la etimoloxía románica en xeneral.

BIBLIOGRAFÍA CITADA

- BASTARDAS I RUFAT, Maria Reina (2013): «El català i la lexicografia etimològica panromànica», n' *Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y de Filología Románicas (Valencia 2010)*. Emili Casanova Herrero & Cesáreo Calvo Rigual (eds.). Berlín/New York, De Gruyter, vol. 1: 135-141.
- (2016): «Un vieux problème de la romanistique revisité: la place du catalan parmi les langues romanes à la lumière des articles du DÉRom», n' *Actes du XXVIIe Congrès international de linguistique et de philologie romanes (Nancy, 15-20 juillet 2013)*. Éva Buchi, Jean-Paul Chauveau & Jean-Marie Pierrel (eds.). Strasbourg, Société de Linguistique Romane/ÉLiPhi, vol. 1 : 631-644.
- BASTARDAS I RUFAT, Maria Reina & Éva BUCHI (2012): «Aportacions del DÉRom a l'etimologia catalana», en *Lengua, Llengua, Llingua, Lingua, Langue*. Encuentros filológicos (ibero)románicos. Estudios en homenaje a la profesora Beatrice Schmid. Yvette Bürki, Manuela Cimeli & Rosa Sánchez (eds.). Munich, Peniope: 19-32.
- BASTARDAS I RUFAT, Maria Reina, Éva BUCHI & Ana María CANO GONZÁLEZ (2013a): «Etimoloxía asturiana ya etimoloxía romance: aportaciones mutues nun contestu de camudamientu metodolóxicu pendiente», en *Lletres Asturianes* 108: 11-39.
- (2013b): «La etimología (pan-)románica hoy: noticias del *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom)», en *Revista de Filología Románica* 30: 11-36.
- BENARROCH, Myriam (2013a): «L'apport du DÉRom à l'étymologie portugaise», n' *Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y de Filología Románicas (Valencia 2010)*. Emili Casanova Herrero & Cesáreo Calvo Rigual (eds.). Berlín/New York, De Gruyter, vol. 4: 479-491.
- (2013b): «O léxico português hereditário à luz da etimologia românica: reflexões a partir do DÉRom (*Dictionnaire Étymologique Roman*)», en *XXVIII Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística, Faro (Universidade do Algarve, 25-27 outubro 2012)*. *Textos selecionados*. [cédérom]. Fátima Silva, Isabel Falé & Isabel Pereira (eds.). Coimbra, Associação Portuguesa de Linguística: 149-168.
- (2014): «A lexicografia em movimento: Do Houaiss₁ (H₁) ao Grande Houaiss (GH₂) passando pelo DÉRom (*Dictionnaire Étymologique Roman*). Datação e etimologia do léxico hereditário», n' *As Ciências do Léxico. Lexicologia, Lexicografia, Terminologia*. Aparecida Negri Isquardo & Giselle Olivia Mantovani dal Corno (eds.). Campo Grande, Universidade Federal do Mato Grosso do Sul 7: 189-220.
- (en prensa a): «Traversées étymologiques de la péninsule Ibérique : continuités et ruptures», n' *Actes du 15e Colloque International de Linguistique Ibéro-Romane (Rouen 3-5 juin 2015)*. *Nouvelles Perspectives en linguistique ibéro-romane*. José Vicente Lozano & Marcos Luiz Wiedemer (eds.).
- (en prensa b): «Concorrentes portuguesas no caso de ausência de continuadores do protorromance: tentativa de classificação etimológica a partir de exemplos do DÉRom (*Dictionnaire Étymologique Roman*)», n' *Actas do V SIMELP, Lecce, 8-11 outubro 2015*.

- BUCHI, Éva (2010): «Protorromance e idiorromance en los derivados asturianos en *de* y en *des-*», n' *Homenaxe al Profesor Xosé Lluis García Arias*. Ana María Cano González (ed.). Vol. 1. Uviéu, Academia de la Llingua Asturiana: 79-94.
- (2013): «Cent ans après Meyer-Lübke: le *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom) en tant que tentative d'arrimage de l'étymologie romane à la linguistique générale», n' *Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y de Filología Románicas (Valencia 2010)*. Emili Casanova Herrero & Cesáreo Calvo Rigual (eds.). Vol. 1. Berlín/New York, De Gruyter: 141-147
 - (2015): «Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom). Livre bleu, versión on-line del 05/11/2015» (documentu internu). Nancy, ATILF, ⁶⁷2015 [¹2008; ²2009; ³2009; ⁴2010; ⁵2010; ⁶2011].
 - (en prensa): «Pour une stratification du protoroman». [Conferencia pronunciada'l 11 d'abril de 2015 na Société de Linguistique de Paris].
- BUCHI, Éva & Carmen GONZÁLEZ MARTÍN & Bianca MERTENS & Claire SCHLIENGER (2015): «L'étymologie de FAIM et de FAMINE revue dans le cadre du DÉRom». *Le français moderne* 83 : 248-263.
- BUCHI, Éva & Fernando SÁNCHEZ MIRET (en prensa): «Descubrimientos recientes en el marco del *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom)», n' *A lexicografía románica no século XXI*. Meike Meliss, María Dolores Sánchez Palomino & María Teresa Sanmarco Bande (eds.). Munich, Iudicium.
- BUCHI, Éva & Wolfgang SCHWEICKARD (2008): «Le *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom): en guise de faire-part de naissance», en *Lexicographica. International Annual for Lexicography* 24: 351-357.
- (2009): «Romanistique et étymologie du fonds lexical héréditaire: du REW au DÉRom (*Dictionnaire Étymologique Roman*)», en *La romanistique dans tous ses états*. Carmen Alén Garabato, Teddy Arnavielle & Christian Camps (eds.). Paris, L'Harmattan: 97-110
 - (2010): «À la recherche du protoroman: objectifs et méthodes du futur *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom)», n' *Actes du XXIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes (Innsbruck 2007)*. Maria Iliescu, Heidi Siller-Runggaldier & Paul Danler (eds.). Vol. 6. Berlín/New York, De Gruyter: 61-68.
 - (eds.) (2014a): *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom). *Genèse, méthodes et résultats*. Berlín/München/Boston, De Gruyter.
 - (eds.) (2014b): «Conception du projet», en *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom). *Genèse, méthodes et résultats*. Éva Buchi & Wolfgang Schweickard (eds.). Berlín, De Gruyter: 5-58.
- CANO GONZÁLEZ, Ana María (2009): «La elaboración de la norma asturiana», n' *El leonés en el siglo XXI (Un romance milenar ante el reto de su normalización)*. José R. Morala Rodríguez (ed.). Salamanca, Instituto Castellano y Leonés de la Lengua: 43-60.
- CHAUVEAU, Jean-Paul (2014): «Reconstruction sémantique», en *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom). *Genèse, méthodes et résultats*. Éva Buchi & Wolfgang Schweickard (eds.). Berlín, De Gruyter: 199-209.
- DALLA = Academia de la Llingua Asturiana (2000): *Diccionariu de la llingua asturiana*. Uviéu, Academia de la Llingua Asturiana, <http://www.academiadelalingua.com/diccionariu>.
- DARDEL, Robert de (1965): *Recherches sur le genre roman des substantifs de la troisième déclinaison*. Genève, Droz.
- (1976): «Une analyse spatio-temporelle du roman commun reconstruit (à propos du genre)», en *XIV Congresso internazionale di linguistica et filologia romanza, Napoli 15-20 aprile 1974*. Alberto Vàrvaro (ed.). Nápoles/Amsterdam, Macchiaroli/Benjamins, 14/2: 75-82.
 - (1996): *À la recherche du protoroman*. Tübingen, Niemeyer.
- DCECH = COROMINAS, Joan & José Antonio PASCUAL (1980-1991): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. 6 vols. Madrid, Gredos.
- DECat = COROMINAS, Joan (1980-2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. 10 vols. Barcelona, Curial.
- DELIA = GARCÍA ARIAS, Xosé Lluis (en preparación): *Diccionariu Etimolóxicu de la Llingua Asturiana*.
- DGLA = GARCÍA ARIAS, Xosé Lluis (2004): *Diccionario general de la lengua asturiana*. Uviéu, Editorial Prensa Asturiana.
- FISCHER, Iancu (1969): «III. Lexicul. 1. Fondul panromanice», en *Istoria limbii române*. Ion Coteanu, Gheorghe Bolocan, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Vladimir Drimba, Iancu Fischer, Maria Iliescu, Mihai Isbășescu, Liliana Macarie, Haralambie Mihăescu, Cicerone Poghiric, Sebastiana Popescu, Marius Sala, Sorin Stati (eds.). Vol. 2. Bucarest, Editura Academiei Republicii Socialiste România: 110-116.
- GARCÍA ARIAS, Xosé Lluis (2000-2014): *Propuestes etimolóxicas del Diccionariu Etimolóxicu de la Llingua Asturiana*. [5 vols., 2000, 2007, 2008, 2009, 2014]. Uviéu, Academia de la Llingua Asturiana.
- (2003): *Gramática histórica de la lengua asturiana*. Uviéu, Academia de la Llingua Asturiana.
 - (2004): *Toponimia asturiana. El porqué de los nombres de nuestros pueblos*. Uviéu, Editorial Prensa Asturiana.
- KARLSSON, Keith Edward (1981): *Syntax and Affixation. The Evolution of morphemes in Latin and Romance*. Tübingen, Niemeyer.

- KLOSS, Heinz (1987): «Abstandsprache und Ausbausprache», en *Sociolinguistics*. Ulrich Ammon et al. (ed.). Vol. 1. Berlín/New York, De Gruyter: 302-308.
- MAIA, Clarinda DE AZEVEDO (1986): História do galego-português. Estado linguístico da Galiza e do Noroeste de Portugal desde o século XIII ao século XVI (com referência à situação do galego moderno). Lisboa, Fundação Calouste Gulbenkian, Junta Nacional de Investigação Científica e Tecnológica.
- MOLL, Francisco de Borja, 2006² [1952¹]: *Gramàtica històrica catalana*, editado por Joaquim MARTÍ. València, Universitat de València.
- SECO, Manuel (éd.) (2008) : *Léxico hispánico primitivo (siglos VIII al XII) : versión primera del "Glosario del primitivo léxico iberorrománico"* proyectado y dirigido inicialmente por Ramón Menéndez Pidal, redactado por Rafael Lapesa, con la colaboración de Constantino García, Madrid, Espasa Calpe.
- SWIGGERS, Pierre (2014): «Principes méthodologiques régissant le projet», en *Dictionnaire Étymologique Roman* (DÉRom). *Genèse, méthodes et résultats*. Éva Buchi & Wolfgang Schweickard (eds.). Berlín/München, Boston, De Gruyter: 39-59.

Llista de los artículos del DÉRom citaos colos sos autores y feches de publicación

- * /agr-u/: Julia Alletsguber 2014-2015.
- * /a'gust-u/: Victor Celac 2009-2014.
- * /a'ket-u₁/: Jérémie Delorme 2013-2014.
- * /a'ket-u₂/: Jérémie Delorme 2013-2014.
- * /akr-u/: Christoph Groß 2015.
- * /akuil-a/: Yan Greub 2014.
- * /ali-u/: Jan Reinhardt 2010-2014.
- * /a'pril-e/: Victor Celac 2009-2014.
- * /a'pril-i-u/: Victor Celac 2009-2014.
- * /arbor-e/: Xosé Afonso Álvarez Pérez 2014-2015.
- * /as'kolt-a-/: Uwe Schmidt; Wolfgang Schweickard 2010-2014.
- * /'bad-u/: Julia Alletsguber 2011-2014.
- * /'barb-a₁/: Uwe Schmidt; Wolfgang Schweickard 2010-2015.
- * /'barb-a₂/: Uwe Schmidt; Wolfgang Schweickard 2010-2014.
- * /'bi'n-aki-a/: Jérémie Delorme 2010-2014.
- * /'Bin-u/: Jérémie Delorme 2011-2015.
- * /'Böl-a-/: Esther Baiwir 2014-2015.
- * /'deke/: Myriam Benarroch 2008-2014.
- * /'dent-e/: Christoph Groß 2011-2014.
- * /dis-ka'ball-ik-a-/: Annalena Hütsch; Éva Buchi 2014.
- * /'döl-u/: Mihaela-Mariana Morcov 2014.
- * /'du-i/: Myriam Benarroch 2014-2016.
- * /'ɛder-a/: Jan Reinhardt 2010-2014.
- * /ek's-i-/: Julia Lichtenchtal 2010-2014.
- * /es'kolt-a-/: Uwe Schmidt; Wolfgang Schweickard 2010-2014.
- * /'faß-a-/: Jan Reinhardt 2012-2014.
- * /'fak-e-/: Éva Buchi 2009-2014.
- * /'famen/: Éva Buchi; Carmen González; Bianca Mertens; Claire Schlienger 2012-2015.
- * /'fe'brari-u/: Victor Celac 2009-2014.
- * /'fen-u/ ~ * /'fɛn-u/: Jan Reinhardt 2008-2014.
- * /'fɛrtr-e/: Alina Bursuc 2014-2015.
- * /'fug-e-/: Adèle Jatteau 2012-2014.
- * /'grass-u/: Steven Dworkin/Marco Maggiore 2014.
- * /'iak-e-/: Paul Videsott 2014-2015.
- * /im'prumut-a-/: Marco Maggiore 2014.
- * /m-ka'ballik-a-/: Élodie Jactel; Éva Buchi 2014-2015.
- * /ka'ball-a/: Ana María Cano González 2009-2014.
- * /ka'ballik-a-/: Élodie Jactel; Éva Buchi 2014-2015.
- * /ka'ball-u/: Ana María Cano González 2009-2014.
- * /'kad-e-/: Éva Buchi 2008-2015.
- * /'karpin-u/: Stella Medori 2008-2014.
- * /'kasi-u/: Jérémie Delorme 2011-2014.
- * /kas'tani-a/ ~ * /kas'tni-a/: Stella Medori 2010-2014.
- * /'kresk-e-/: Marco Maggiore 2011-2015.
- * /'kuer-e-/: Marco Maggiore 2012-2015.
- * /la'brusk-a/ ~ * /la'brusk-a/: Jan Reinhardt 2011-2013.
- * /'laks-a-/: Cristina Florescu 2010-2015.
- * /'lakt-e/: Jérémie Delorme 2011-2014.
- * /'laur-u/: Jan Reinhardt; Julia Richter 2011-2014.
- * /'lɛß-a-/: Anne-Marie Guiraud 2011-2014.
- * /'lɔk-u/: Xavier Gouvert 2011-2014.
- * /'luk-e-/: Laure Grüner 2014.
- * /'lumen/: Simona Georgescu 2014-2015.
- * /'lun-a/: Giorgio Cadorini 2012-2014.
- * /ma'gistr-a/: Anastasia Kroyer; Jan Reinhardt 2014.
- * /ma'gistr-u/: Anastasia Kroyer; Jan Reinhardt 2014.
- * /'ment-e/: Christoph Groß 2011-2014.
- * /mon't-ani-a/: Victor Celac 2012-2014.
- * /'mɔnt-e/: Victor Celac 2010-2014.
- * /'mɔlg-e-/: Jérémie Delorme 2014.
- * /'must-u/: Jérémie Delorme 2011-2014.
- * /'nɪß-e/: Jérémie Delorme 2011-2015.
- * /'nod-u/: Steven Dworkin; Marco Maggiore 2014-2015.
- * /'pan-e/: Jérémie Delorme 2011-2014.
- * /'part-e/: Élodie Velasco 2011-2014.
- * /'pes-u/: Mihaela-Mariana Morcov 2014.
- * /plan't-agin-e/: Jérémie Delorme 2012-2014.
- * /'pɔnt-e/: Marta Andronache 2008-2014.
- * /'prest-a-/: Marco Maggiore 2014.
- * /'rap-u/: Jérémie Delorme 2013-2014.
- * /res'pɔnd-e-/: Paul Vidsott 2014-2015.
- * /re'tɔnd-u/: Maria Hegner 2011-2014.
- * /'sal-e/: Yauheniya Yakubovitch 2011-2014.
- * /'s-Böl-a-/: Esther Baiwir 2014.
- * /ti'tion-e/: Élodie Jactel; Éva Buchi 2012-2015.
- * /'tɔn-a-/: Bianca Mertens 2014-2015.
- * /'ung-e/: Victor Celac 2014